

Povijest Narodne knjižnice "Hrvatski skup" u Pučišćima

Bauk, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:929635>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2024./2025.

Mario Bauk

Povijest Narodne knjižnice „Hrvatski skup“ u Pučišćima

Diplomski rad

Mentor: Ivana Hebrang Grgić, dr.sc.

Zagreb, listopad, 2024

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

Sadržaj.....	ii
1. Uvod.....	1
2. Povijesne i društveno-političke okolnosti u vrijeme osnivanja narodne čitaonice	2
2.1. Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji.....	2
2.2. Političke prilike u Pučišćima u drugoj polovici 1860-ih.....	4
3. Osnivanje narodne čitaonice <i>Hrvatski skup</i>	6
3.1. Osnivanje narodnih čitaonica po Dalmaciji	6
3.2. Prema osnivanju prve hrvatske čitaonice na Braču.....	8
3.3. Svečano otvorenje	9
4. Prvih 50 godina čitaonice.....	10
4.1. <i>Hrvatski skup</i> kao avangarda narodnog preporoda na Braču	10
4.2. Humanitarni i kulturno-umjetnički rad	14
5. Idućih 50 godina	16
5.1. 50. obljetnica osnutka i <i>Historični prikaz Pučišća</i>	16
5.2. Humanitarno i društveno-političko djelovanje u međuratnom razdoblju	16
5.3. Ratno stradanje i nova <i>Čitaonica</i>	17
5.4. Stogodišnjica osnutka.....	19
6. 120. godišnjica osnutka i osnivanje Narodne knjižnice <i>Hrvatski skup</i>	21
7. Djelovanje Narodne knjižnice <i>Hrvatski skup</i>	26
7.1. Struktura knjižnice, korisnici i poteškoće u djelovanju	27
7.2. Knjižnični fond i Zavičajna zbirka.....	31
7.3. Kulturno središte općine.....	32
7.4. Izdavačka djelatnost	34
7.5. Vizualni identitet i informacijske tehnologije.....	34
8. Zaključak.....	36

9. Literatura.....	38
Sažetak	44
Summary	45

1. Uvod

Važnost pojedine knjižnice za lokalnu zajednicu teško je mjeriti apsolutnim brojkama, ali kad u općini od 1926 stanovnika narodna knjižnica broji preko 900 korisnika to je ipak nešto što bi vrijedilo zabilježiti kao značajan podatak. Važnost knjižnice za lokalnu zajednicu mjeri se i kroz njenu zavičajnu zbirku te kroz njeno sudjelovanje u obilježavanju pojedinih kulturnih i društvenih događaja bitnih za lokalnu zajednicu. Na koncu, knjižnica je riznica znanja pojedine lokalne zajednice. Može se tvrditi i da je važnost knjižnice u samom njenom postojanju te njenoj povijesti i značaju koji je imala kroz tu povijest, od samog osnutka, pogotovo uzevši u obzir razlog te društveni, kulturni i politički trenutak osnutka. Postojanje narodne knjižnice stavlja pojedinu lokalnu zajednicu na kulturnu kartu neke zemlje.

Važna uloga narodne knjižnice, prema *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice*, jest poticanje kulturnog i umjetničkog razvoja zajednice te pomoć pri oblikovanju i održavanju kulturnog identiteta zajednice (Koontz, Gubbin, 2011). Bez sumnje, ova rečenica najviše naglašava važnost knjižnice za lokalnu zajednicu – kulturni identitet zajednice. Narodna knjižnica *Hrvatski skup* u Pučišćima po svim kriterijima IFLA-inih smjernica opravdava svoje mjesto u bogatoj mreži hrvatske kulturne i knjižničarske baštine, počevši od kulturnog i društvenog konteksta njenog osnutka, preko više od stoljeća njene povijesti (burne koliko i povijest samih Pučišća s kojima je zajedno i gorjela) do današnjih dana u kojima kulturni razvoj samog mjesta (nedvojbeno potaknut i djelovanjem same knjižnice) zahtijeva i veliki angažman same knjižnice. Od oko 450 jedinica građe u zavičajnoj zbirci dio je i novijeg datuma, rezultat rada znanstvenika i književnika porijeklom iz Pučišća, koji su odrasli uz knjižnicu i uz pomoć njene građe razvijali znanje i obrazovanje koje im je pomoglo u njihovom radu. Bogata zavičajna zbirka je sve veća i veća te zahtijeva i prostorno proširenje same knjižnice.

U ovom radu pokušat će se na temelju dostupne literature, ponajprije dokumenata i informacija kojima raspolaže Narodna knjižnica *Hrvatski skup* izraditi što vjerodostojniji pregled povijesnog razvoja istoimene knjižnice od njenih početaka kao prve hrvatske čitaonice na otoku Braču 1868. godine, preko njene transformacije u narodnu knjižnicu 120 godina kasnije, do današnjih dana, uzimajući u obzir i povijesni kontekst svakog od tih događaja.

2. Povijesne i društveno-političke okolnosti u vrijeme osnivanja narodne čitaonice

Nemoguće je sagledati bilo koji povijesni događaj bez konteksta u kojem se on odvijao. Samo osnivanje čitaonice *Hrvatski skup* nije jedinstveni događaj. Ono je dio jednog pokreta koji je obilježio drugu polovicu 19. stoljeća u Hrvatskoj, ali prije upuštanja u povijesnu analizu nužno je smjestiti mjesto radnje u geografski kontekst.

Pučišća su primorsko naselje na otoku Braču, dio istoimene općine koja prema posljednjem popisu stanovnika iz 2021. godine broji 1926 stanovnika, od čega u samim Pučišćima njih 1341 (Ostroški, 2022). Glavna grana ekonomije je industrija, a brački kamen, kojeg se vadi u pučiškim kamenolomima, međunarodno je poznat i priznat. Stoga je očekivano da je mjesto poznato i po svojim kamenim pročeljima kuća, ali i jedinoj europskoj klesarskoj srednjoj školi koja njeguje tehnike obrade kamena poznate još u antici. Klesarstvo i kamenarstvo nesumnjivo su biljeg ovog mjesta.

Kao i većina dalmatinskih naselja, najviše stanovnika Pučišća su imala početkom prošlog stoljeća, ali je zbog bolesti vinove loze došlo do masovnog iseljavanja, velikom većinom u Sjevernu i Južnu Ameriku. Dodatni pad broja stanovnika donio je i Drugi svjetski rat, zatim dodatna iseljavanja, ali uslijedio je i blagi demografski oporavak u 80-ima. Međutim, nakon Domovinskog rata, a posebno nakon stečaja poduzeća *Jadranskamen*, ekonomske žile kucavice mjesta (i dobrog dijela otoka Brača) 2011. godine, broj stanovnika je u padu. Te je godine naselje Pučišća, prema popisu stanovništva, imalo gotovo identičan broj stanovnika, njih 1526, kao i u vrijeme osnivanja Narodne čitaonice *Hrvatski skup* kad ih je bilo 1529 (Ostroški, 2016).

2.1. Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji

Kako navodi Dasen Vrsalović u svojoj *Povijesti otoka Brača* „Stanovništvo Brača drijemalo je u stoljetnoj zaboravi narodne svijesti“ (Vrsalović, 1968). Stoljeća talijanskog (ponajprije mletačkog) utjecaja rezultirala su čvrstim autonomaškim (talijanaškim) izražajem u politici i javnom životu Brača 19. stoljeća. „Brački težak i ribar nije znao pravo ni za svoj pozdrav – 'dobro jutro' i 'dobra večer'“, kaže Vrsalović (1968), „nego je svoje 'dobročinitelje' pozdravljao sa 'bujorno' i 'buonašera'...samo da ne bude po 'domaću'“, naglašavajući autonomaški identitet vladajuće klase na otoku.

Franjo Josip I., suočten s lošim stanjem državne riznice do kojeg je doveo Bachov apsolutizam i poraz u ratu u Italiji, dopustio je povratak ustavnosti u Habsburšku Monarhiju. Narodna stranka, politička snaga Hrvatskog narodnog preporoda tada je pokrenula inicijativu za ujedinjenje hrvatskih zemalja. Poslanstvo iz Hrvatske, na čelu s biskupom Strossmayerom zatražilo je od cara Franje Josipa ujedinjenje Kraljevine Dalmacije s Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom. Sam car podržao je ideju i zatražio da se sastanu predstavnici Kraljevine Dalmacije s onima iz Hrvatske i Slavonije, kaže Vrsalović (1968). S druge strane, Vrandečić (2018) navodi da Bečka vlada nije bila sklona toj ideji te su smatrali dobrodošlim mišljenje predstavnika Dalmacije Francesca Borellija, koji je ostao pri stavu o upravnoj samostalnosti Kraljevine Dalmacije.

Autonomaši su, predvođeni splitskim *potešatom* Bajamontijem i šibenskim lingvistom Tommaseom, okupili sve talijanaše koji su se, kaže Vrandečić (2018), bojali gubitka svojih društvenih položaja i „zbog toga što su slabo govorili hrvatski jezik“. Međutim, nisu jedini - i *Narodni list*, kojeg su narodnjaci pokrenuli, prvih je pet godina izlazio i na hrvatskom i na talijanskom jeziku (*Il Nazionale*), jer je, dodaje Vrandečić (2018), i narodnjačka inteligencija, školovana na talijanskom jeziku, bolje razumjela talijanski od hrvatskog. Talijanski jezik dominirao je na sudovima, u administraciji, školama i pomorstvu. Zato je jedna od najvažnijih točaka programa Narodne stranke bilo i uvođenje narodnog jezika u škole.

Autonomiju su, na poziv Bajamontija, podržale bračke općine Supetar, Pučišća i Postira, dok su joj se oduprle općine u Bolu i Sutivanu (Vrsalović, 1968). Vladajuće elite u ove dvije općine pod utjecajem novoosnovane Narodne stranke pod vodstvom Mihe Klaića i don Mihovila Pavlinovića, vrlo su pragmatično odgovorile da smatraju da ne mogu o takvoj stvari odlučivati poslije carevog odgovora, odnosno da nemaju potrebu suprotstaviti se carevoj odluci. Narodna stranka je najviše pristaša našla baš u Pučišćima gdje su, uz brojne obitelji, ujedinjenje podržali i općinski načelnik Mihovil Moro i župnik don Petar Lukšić (Vrandečić, 2016). Narodnjaci su veliku podršku imali i kod srpskog stanovništva u Dalmaciji.

Kao uvod u izbore za Dalmatinski sabor 1861. godine, grupa dalmatinskih intelektualaca koji nisu bili dio lokalnih uprava, ali su imali sluha za osjećaje naroda, napisala je predstavku kraljevskoj dvorskoj kancelariji u Beču u kojoj je tražila ujedinjenje Dalmacije s Kraljevinom Hrvatskom. Među potpisnicima, katoličkim i pravoslavnim svećenicima, nalazili su se i svećenici s otoka Brača, pa i don Petar Lukšić (Vrsalović, 1968).

Tako su prvi izbori za Dalmatinski sabor bili svojevrsni referendum o ujedinjenju Kraljevine Dalmacije s Hrvatskom. Međutim, izborni sustav organiziran je po izbornim razredima (kurijama), a pravo glasa imalo je jako malo ljudi, ovisno o dobi, socijalnom, ekonomskom i poreznom statusu. Žene, dakako, još nisu imale pravo glasa. Tako su u prve tri kurije (veleporeznici, gradovi i trgovačko-obrtničke komore), s tek nešto više od 10% pučanstva, izbori bili neposredni, a birao se 21 zastupnik; dok je četvrta kurija, koja je obuhvaćala 90% siromašnog stanovništva, birala samo 20 zastupnika i to posredno, dakle po delegatskom sustavu (Diklić, 2001). Koliki je bio nesrazmjer u biračkom tijelu, govori činjenica da je na svakih 500 stanovnika u vanjskim općinama u tom četvrtom razredu biran po jedan delegat čiji glas je onda vrijedio jednako kao i glas jednog birača u prve tri kurije. Mnogo stanovnika tako nije ni glasalo niti za svoje delegate jer nisu ni mogli platiti porez koji bi im omogućio pravo glasa. Takav sustav, organiziran na temelju *Izbornog reda* iz 1860. godine koji je, kaže Diklić (2001), „privilegirao i favorizirao bogatije i obrazovanije gradsko stanovništvo na račun manje obrazovanog i siromašnijeg seoskog pučanstva“, zadržao se sve do raspada Monarhije 1918. godine.

U takvim političkim okolnostima gdje je, kako kaže Vrandečić (2018) „izborni zakon bio skrojen da oko 16 000 Dalmatinaca koji su se osjećali pripadnicima talijanskog kulturnog kruga moglo pobijediti više od 400 000 dalmatinskih Hrvata“, Narodna stranka nije mogla osvojiti većinu u Saboru. Autonomasi su osvojili 29 mandata, a aneksionisti, tj. narodnjaci, svega 12. Na Braču su autonomasi odnijeli pobjedu u Milni, Bolu (gdje je prior dominikanskog samostana svojim agitiranjem „preokrenuo“ javno mnijenje u korist autonomasa), Nerežišćima, Postirama i Supetru, dok su aneksiju podržali u Sutivanu, te u najvećoj i najnapučenijoj bračkoj općini, Pučišća, koja je tada obuhvaćala istočnu polovicu otoka Brača i brojala 7000 stanovnika (Vrsalović, 1968) i to zahvaljujući radu načelnika Mora i župnika Lukšića te brojnih gospodskih obitelji koje su stale uz ideje narodnjaka.

2.2. Političke prilike u Pučišćima u drugoj polovici 1860-ih

Zahvaljujući djelovanju Narodne stranke u Dalmatinskom saboru i njihovom zahtijevanju uvođenja narodnog jezika u upravu, sudstvo i školstvo, Bračani su sve više naginjali narodnjacima pa je na idućim izborima, 1864. godine Brač dobio i svog zastupnika, Tomu Didolića, budućeg načelnika općine Selca (nakon što se potonja 20 godina kasnije odvojila od općine Pučišća). Nakon njegovog izbora, narodnjaci su postepeno počeli pobjeđivati u drugim

bračkim općinama, a o činjenici da je nestalo političke učmalosti na otoku govori i nasilje te prljava politička borba koja je obilježila izbore 1867. godine (Vrsalović, 1968). S vremenom će cijeli Brač postati narodnjački obojen. Konačna pobjeda narodnjaka bila je i očekivana na otoku gdje je bilo 18967 Hrvata i 33 Talijana – zapravo potalijančenih Hrvata (Vrandečić, 2007).

Uslijedili su 1865. godine i prvi općinski izbori u Dalmaciji čija važnost se očituje u tome da općinske vlasti, osim komunalnih pitanja, odlučuju i koji će se jezik koristiti u školama i lokalnoj administraciji. Pučišća su još od prvih izbora 1861. godine bila narodnjački obojena pa su općinski izbori, za razliku od ostatka Dalmacije gdje se vodila napeta borba između autonomaša i narodnjaka, u pučiškoj općini vođeni oko prevlasti dvije narodnjačke frakcije, obje s podrškom u različitim dijelovima općine. Pučiško-pražničku frakciju predvodio je dotadašnji 29-godišnji općinski sindik (načelnik) Mihovil Moro, uz podršku župnika don Petra Lukšića, dok je istočnu frakciju predvodio 63-godišnji Antun de Ivellio iz moćne plemićke obitelji, koji je mogao računati i na podršku Tome Didolića. Moro je zagovarao odvajanje Pučišća, Pražnica i Gornjeg Humca u zasebnu općinu kako bi lakše sačuvali vlast (Vrandečić, 2016), navodeći kako je udaljenost naselja i raspršenost dobara otežala učinkovitost uprave, dok je protivnička frakcija zagovarala cjelovitost općine.

Izborni zakon, sličan onom po kojem su birani zastupnici u Dalmatinskom saboru odredio je tri porezna razreda od 720 birača (od 4500 stanovnika) koji su javnim glasovanjem birali 30 vijećnika, svaki razred po desetero. Najbogatijih 32 birača platilo je trećinu poreza te su birali svoju trećinu zastupnika. Dodatnih 10 zastupnika je biralo njih 59, dok je ostatak od 629 birača birao svojih 10 na trodnevnim izborima. Ovakav izborni zakon, kaže Vrandečić (2018), u skladu je s ondašnjim poimanjem da materijalni uspjeh nosi odgovornost prema društvenom poretku, ali u stvari, štiti kapital.

Kampanja je, unatoč tome što su oba kandidata bili narodnjaci, svejedno bila oštra. Kako se glasalo javno, bilo je incidenata i na biralištu. Uz podršku braće Didolić, pobjedu je na izborima održanim krajem studenog odnio de Ivellio, ali mu nikako nije išlo za rukom sazvati općinsko vijeće. Akteri izbora su i nakon održanih izbora nastavili s međusobnim optužbama, a kriza vlasti trajala je do travnja 1866. godine, kad je pod posredovanjem pretura otoka Brača Antuna Smolčića, postignut sporazum kojim de Ivellio biva izabran za načelnika, a Mihovil Moro za člana općinske uprave.

3. Osnivanje narodne čitaonice *Hrvatski skup*

3.1. Osnivanje narodnih čitaonica po Dalmaciji

U Kraljevini Dalmaciji, po uzoru na druge europske zemlje, postojali su ekskluzivni klubovi, svojevrsne čitaonice u kojima se okupljala gradska gospoda, svećenici, književnici i drugi učeni i istaknuti građani. Zvale su se *gabinetti di lettura* ili *casini*. Prva takva ustanova u Dalmaciji, koja bi se, prema IFLA-inim smjernicama nedvojbeno mogla definirati kao „dnevna soba zajednice“ (Koontz i Gubbin, 2011) osnovana je još 1750. godine u Zadru imenom *Casino noble*. Međutim, jezik kojim se govorilo u tim *gabinettima* bio je talijanski, ali članovi su bili različitih političkih opredjeljenja. Zadarski *Casino* djelovao je sve do 1888. godine, s prekidom rada u vrijeme francuske uprave kad se na njegovom mjestu 1807. godine otvorio *Gabinetto di lettura*, kojeg su novine prevele kao *Družba od štenja*. Kako navodi Stipanov (2015) „djelovanje ove čitaonice bilo je usmjereno uglavnom hrvatski, na hrvatski jezik i hrvatsko štivo, za razliku od onog što se čitalo u *Casinu*“, a njena zadaća, zaključuje Stipanov, bila je da bude „upravo i samo čitaonica, a ne i štošta drugo, kao što je bilo tako s različitim *casinima*“. O ovoj čitaonici nakon povratka austrijske uprave nema puno podataka, ali je vjerojatno da je kontinuitet, što je vidljivo iz popisa pretplatnika (Obad, 2014) održan u okviru ponovno otvorenog *casina*. *Casina* su postojala i u drugim dalmatinskim gradovima: u Šibeniku je otvoren još 1774. godine, Split je dobio *casino* 1817. godine, a Dubrovnik 1827. godine. Povjesničar Stijepo Obad (2014) ovo razdoblje smatra prvom razvojnom fazom nastanka čitaonica u Dalmaciji, a ona završava osnivanjem *Ilirske čitaonice* u Zadru 1847. godine (koja je djelovala samo do 1851. godine).

Nakon novinske polemike narodnjaka i povjesničara Natka Nodila i autonomaškog lingvista Nicolla Tommasea 1862. godine, članstvo *gabinetta* se počelo osipati, a kad su *gabinetti* iz svojeg inventara izbacili *Narodni list* (preko kojeg je Nodilo i „napao“ Tommasea), narodnjaci su odlučili osnovati svoje čitaonice i to na narodnom jeziku. Osim toga, što je još važnije, narodnjaci su shvatili da bi, za drastičnu promjenu političkih okolnosti, trebalo uključiti sve više ljudi u politički život i poraditi na njihovom opismenjavanju i promicanju hrvatskog jezika te stvoriti žarišta iz kojih će se širiti narodna svijest. Tako narodnjački prvaci, kaže Vrandečić (2007), programsko težište stavljaju na nacionalno buđenje dalmatinskih Hrvata i Srba i to kroz borbu za narodni jezik i ulazak puka u politiku.

Kako se hrvatski jezik jako teško probijao u upravu i školstvo, dnevni je tisak zapravo bio jedini javni prostor u kojem se nailazilo na hrvatsku pisanu riječ. Stoga s potpunim pravom

Vrsalović (1968) navodi da su zaslugom dnevne štampe koja je bila odlična škola narodnog jezika, osnovane poznate hrvatske čitaonice u Dalmaciji. Izvan današnje Hrvatske, a unutar tadašnje kraljevine Dalmacije, stoga potaknute istim motivima, prve narodne čitaonice osnovane su 1862. godine u Dobroti, Budvi i Perastu. Godine 1863. osnovane su čitaonice u Splitu, Zadru i Dubrovniku, 1866. u Šibeniku i Obrovcu, a u lipnju 1868. godine i u Jelsi, 28 dana prije nego će skupina Pučišćana napisati molbu bračkom preturu za osnivanje prve bračke narodne čitaonice. Stipanov (2015) navodi i pokušaje osnivanja u etnički čistijim krajevima (Sinj i Knin) i prije polemike Tommaseo-Nodilo i posljedičnog izbacivanja *Narodnog lista* iz splitskog Gabinetta, koji se obično uzimaju kao neposredan povod za jednu opširniju akciju i svojevrsni „poziv na ustanak“ za hrvatski jezik, koji je pokrenuo, kako je Obad (2014) nazvao, drugu razvojnu fazu nastanka čitaonica, potpuno povezanu s hrvatskim narodnim preporodom.

Pravna podloga za njihovo osnivanje bio je austrijski zakon o udrugama iz 1852. godine koji je, poglavito zbog revolucionarnih događanja iz 1848. godine, zabranjivao političke aktivnosti te dopuštao samo kulturno i apolitično djelovanje. Međutim, djelovanje čitaonica je uvelike prelazilo okvire njihovih, od kraljevske vlasti odobrenih Statuta. Tako navodi Grabovac (1991) da premda su narodne čitaonice pred vlastima i javnošću istupale kao filantropska, apolitička društva, nije bilo teško proniknuti u njihovu stvarnu ulogu koja je bila jasna i pokrajinskoj vlasti, ali samo zahvaljujući „austrijskom pravnom formalizmu“ ove su institucije mogle slobodno nastajati diljem Dalmacije. One su postale mjesta okupljanja prvaka Narodne stranke i mobilizacijska sjedišta u kojima su osmišljali političku strategiju (Vrandečić, 2007), a imajući u vidu stroge zakonske propise o okviru djelovanja, o razgovorima političkog karaktera „nisu se pisali zapisnici niti su se pismeno formulirali zaključci, jer bi ti, kad bi do njih došli nepozvani mogli predstavljati kompromitirajući materijal“ (Grabovac, 1991). Tako je autonomašima, kao i organima vlasti, ostalo samo da nagađaju i prozivaju ova udruženja za protudržavnu djelatnost i kršenje zakona, ali bez ikakvih konkretnih dokaza, makar, s ove povijesne distance, jasno je da su te optužbe i prozivanja imali osnova i da su, zaključuje Grabovac (1991), „narodne slavjanske čitaonice bile organizacije političkog značenja, odnosno stjecišta sveukupne djelatnosti narodnjačkog pokreta“ i u njima su narodnjaci poticali stranački program različitim oblicima kulturnog djelovanja: predavanjima, scenskim i glazbenim priredbama, domaćom i stranom literaturom i novinama (Vrandečić, 2018). Baš je ta prikrivena, ali u isto vrijeme očigledna politička aktivnost bila ono što razlikuje ove čitaonice od onih nastalih u prvoj fazi.

3.2. Prema osnivanju prve hrvatske čitaonice na Braču

Nije neočekivano da je prva hrvatska čitaonica na otoku Braču osnovana baš u općini koja je nedvojbeno narodnjačka još od prvih izbora za Dalmatinski sabor 1861. godine i gdje su jedini kandidati na općinskim izborima četiri godine kasnije bili narodnjaci. Godine 1867. na inicijativu bivšeg načelnika Mora i župnika Lukšića pokrenuta je akcija za osnivanje prve hrvatske čitaonice na Braču. *Narodni list (Il Nazionale)* piše u svom izdanju od 27. lipnja 1868. godine kako *Hrvatski skup* (kako su osnivači nazvali čitaonicu) „da bi bio gotova stvar, ne čeka ništa drugo nego odobrenje *Ustava*“ (Narodni list, 1868). Stoga su Petar Kovačić, Juraj Lukinović, Luka Grego, Angelo Covachich i Valerije Michieli-Tomić 29. lipnja 1868. napisali i potpisali službenu molbu bračkom preturu u kojoj navode da im se dopusti „po postojećemu zakonu pridružja, sakupljati se u kući g. Vicka Lodeta i to jedino zato da njim bude služilo napretku i koristi što vam svidi naš *Ustav* koga vam prilažemo u petero prepisanih araka“ (Državni arhiv u Zadru, 1868). U navedenom ustavu, tj. Statutu čitaonice, *Pravila Hrvatskog Skupa*, potpisnici iznose osnovne odredbe i namjenu društva, uvjete za članstvo i status članova, izbor upraviteljstva, uredovno vrijeme, osnutak i djelovanje knjižnice. Možda najznačajnije je drugo poglavlje *Namiena Društva* u kojem pod točkom 5. se kaže da „poglavitna namiena Hrvatskog Skupa jest govoriti i učiti hrvatski jezik i učiti ga kod svake prigode i zgone ostalim sunarodnjacima“ te da se to može postići „štivanjem (čitanjem op.a.) učenih i znanstvenih knjiga u listova, češćim sastancima, ugovaranjem o domorodnom napredku i koristi“ (Državni arhiv u Zadru, 1868). Daljnja poglavlja govore o upravljanju knjižnicom, vrstama članova (utemeljiteljni – koji, plativši upisninu od 3 forinte i mjesečnu članarinu 50 novčića, mogu mijenjati pravila, birati upravu i predstavljati udrugu, te uživateljni – koji ne moraju biti stanovnici općine te nemaju pravo glasa, ali mogu pregledavati račune i dovoditi goste), o peteročlanoj upravi društva (ravnatelj, predsjednik, blagajnik, tajnik i knjižničar) koja će se mijenjati na godišnjoj bazi i koja je odgovorna pokrajinskoj vlasti. U šestom poglavlju, utemeljitelji se obvezuju sastajati redovito s minimalnim kvorumom od trećine (Državni arhiv u Zadru, 1868). Vladi se pokušalo dodvoriti izjavom da je svrha čitaonice poučavanje puka, „bez upuštanja u političke rasprave“ (Vrandečić, 2007). Unatoč napisanom, teško je povjerovati da bi djelatnost *Hrvatskog skupa* ostala u kulturno-prosvjetnoj sferi naznačenoj u Pravilima jer je osnovana u izrazito narodnjačkoj sredini koja je svojom aktivnošću počela mijenjati politički izgled Brača (Vrandečić, 1990).

Bračka pretura je Namjesništvu u Zadru 23. srpnja poslala dopis s preporukom o osnutku čitaonice i potonje je odobrilo njeno osnivanje 12. kolovoza 1868. godine (Državni arhiv u Zadru, 1868). Sada više nije bilo prepreka nastanku prve hrvatske čitaonice na otoku Braču.

3.3. Svečano otvorenje

U predgovoru knjige A. Cicarellija *Historični prikaz Pučišća* (1918), anonimni autor navodi kako je dana 24. rujna 1868. održan prvi sastanak društva na kojem je izabrana prva uprava i dogovoreno je da se čitaonica svečano otvori 30. rujna, na dan sv. Jeronima, zaštitnika župe Pučišća. Nakon mise i bogatog kulturno-umjetničkog programa, uz veliki broj gostiju iz Splita, Zadra i Dubrovnika, u 8 sati navečer uslijedilo je otvaranje čitaonice u kući gospodina Vicka Lode (Slika 1) uz govore Mihovila Mora, koji je te godine ponovno zasjeo u stolicu načelnika općine (Vrandečić, 2016) i župnika Lukšića. Međutim, niti taj događaj nije mogao proći bez političkog folklora toga vremena. Naime, kako piše *Narodni list* od 14. listopada, „iz Postira, iz Bola, iz Spljeta, dolitaše listovi, dopuzile guje, biesne gnjeva i jada, da bi se bulog zameo, da se nebi *Skup* proslavio“ (Narodni list, 1868) - pokušavajući izazvati nered i sukob, grupice autonomaških provokatora su vikale „Ne puščaj se mali puče, prodaju te“ (i to, tvrdili su, Prusima i Rusima). No, mještani su ih nadglasali zvižducima i, kako navodi Narodni list (1868), „ustrpljivošću i gostoljubivošću“, a ušutkali su ih u svojim govorima Lukšić i Moro koji ih je, navodi Vrsalović (1968), razotkrio kao eksponente neprijatelja. „U osam satih večer započelo, a u jutro četvrtim satom svršilo, tiho i sve mirno“, unatoč autonomaškim provokacijama. Na kraju članka autor navodi kako je sutradan *Hrvatski skup* okupio 200 članova koji su na raspolaganju imali sedam hrvatskih, šest talijanskih, jedne engleske i dvoje njemačkih novina te podosta beletrističke literature, a na vratima knjižnice postavljeno je geslo Hrvatskog skupa „Česta kaplja kamen dube“, slobodan prijevod srednjovjekovne poslovice „Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo“ – „Kap buši kamen, ne snagom, već čestim kapanjem“, proizašle iz Ovidijevih *Pisama s Crnog mora* (List of Latin phrases, 2022), u Hrvatskoj možda najpoznatija u formi „Tiha voda brege dere“. Ovo geslo, osim što naglašava ustrajnost, strpljenje i prirodu političke borbe za samostojnost hrvatskog jezika, s vremenom se, u mjestu kamenara, etabliralo kao općepučiško geslo i danas se nalazi i na ulazu u Klesarsku školu u Pučišćima. Važno je i napomenuti da je *Hrvatski skup*, u skladu s vremenom, bio ekskluzivno muško udruženje.

4. Prvih 50 godina čitaonice

4.1. *Hrvatski skup* kao avangarda narodnog preporoda na Braču

Već na prvom sastanku, 21. listopada, kako se navodi u predgovoru Cicarellijevog *Historičnog prikaza Pučišća* (1918), *Skup* je na svom sastanku za počasne članove imenovao biskupa Josipa Jurja Strossmayera te jednog od ideologa Narodne stranke u Dalmaciji don Mihovila Pavlinovića. Biskup Strossmayer, ideološki vođa narodnjaka i pokrovitelj čitaonica, za ukazanu se čast pismeno zahvalio (*Narodni list*, 1888), a njegova je slika visjela u glavnoj dvorani čitaonice. Osim toga, *Narodni list* (1906) u svom broju od 23. travnja 1906. piše i kako je *Hrvatski skup* darovao 40 kruna za spomenik biskupu.

Narodni list prenosi i adresu članova *Hrvatskog skupa* u srpnju 1869. godine koji, u skladu s reakcijom svih nacionalnih snaga u Dalmaciji, daju podršku jednom od najistaknutijih dalmatinskih preporoditelja i članu Narodne stranke te predsjedniku *Zadarske narodne čitaonice*, Mihovilu Klaiću, kojeg je pokrajinska autonomaška birokracija nastojala maknuti iz Zadra (Grabovac, 1969). Potpisnici pisma podrške su Juro Lukinović, Ivan Mladinić, Luka Grego i Juraj Maroević „u ime svojih 45 drugova mornarice občine Pučišće“ (*Narodni list*, 1869).

Slika 1. Kuća Vicka Lode - lokacija Narodne čitaonice
Hrvatski skup 1868. godine

Čitaonica je odmah dobila na vidljivosti i postala nezaobilazna stanica pri posjetima uvaženih gostiju o čemu govori i vijest o posjetu hvarskog biskupa Jurja Dubokovića općini Pučišća u svibnju 1869. godine. Biskup je, navodi *Narodni list* (1869), nakon svečanog dočeka, mise i susreta s izaslanstvom općine posjetio *Hrvatski skup*, gdje se zadržao te, izrazivši zadovoljstvo što vidi narod složan i nerazjedinjen, govorio o prednosti postojanja ovakvih ustanova i na kraju pohvalio „korištenje materinskog jezika preporučivši i njegovanje talijanskog“ (*Narodni list*, 1869).

Hrvatski skup je zadnja narodna čitaonica koja je osnovana u ovom prvom dijelu druge razvojne, točnije preporodne, faze nastanka čitaonica (Obad, 2014) te su Pučišća, zajedno sa Splitom, Dubrovnikom, Zadrom, Šibenikom, Obrovcem, Jelsom i bokeljskim gradovima, predvodila avangardu nacionalnog buđenja i svojim djelovanjem i brojem članova potaknule kulturne i političke promjene na cijelom otoku Braču. U ovom prvom dijelu te preporodne faze čitaonice su se otvarale „pod narodnim i slavjanskim imenom u skladu s južnoslavenskom ideologijom“ (Obad, 2014), a *Hrvatski skup* je prva čitaonica koja je imala pridjev „hrvatski“, što se povezuje s rađanjem hrvatske nacionalne ideologije. U drugom dijelu preporodne faze sve će više novoosnovanih čitaonica nositi pridjev hrvatski.

Pišući za *Narodni list*, anonimni dopisnik, veličajući napredak *Hrvatskog skupa* koji ima sve više članova iz cijele općine i iz Bola, piše kako narodnjaci i svi koji osjećaju nacionalni duh, posebno oni s Brača „moraju jednom shvatiti kako nije dovoljno nazivati se Slavenima, nego i ponašati se kao Slaveni – trebaju bratski pružiti nam ruku i zajedno njegovati i širiti materinji jezik“ te dodaje da se to može postići „svrstavanjem oko barjaka što ga je podigao *Hrvatski skup*“ (Narodni list, 1869). Autor je u istom članku naveo da je lokalna vlast, ona ista „koja je rijetkom mudročcu bila kadra prošle jeseni spriječiti drugdje nastale neredne na štetu narodne stranke i zaštititi ustanovu *Hrvatskoga skupa*“, dala poticaj razvoju narodnog jezika u školi (koja je četiri godine kasnije, inicijativom učitelja Tocilja koji je nabavio 124 knjige, dobila i svoju školsku knjižnicu) i u javnoj upravi, te da je uprava čitaonice planirala organizirati okupljanje na kojem bi razradili plan promicanja narodnog jezika u svim bračkim općinama. „Neka Bog sačuva tu instituciju, tako korisnu i važnu da je šteta što je nismo osnovali ranije“, završava autor dodajući da vodeći ljudi čitaonice također namjeravaju organizirati „tabor“ s ciljem promicanja narodnog jezika na cijelom otoku (Narodni list, 1869).

Tako u sljedećem desetljeću, osokoljeni pobjedom Narodne stranke na izborima za Dalmatinski sabor 1870. godine, narodnjaci otvaraju čitaonice diljem Dalmacije, a taj val zahvatio je i Brač gdje je „barjak koji je podigao *Hrvatski skup*“ potaknuo osnivanje narodnih društava i čitaonica u Nerežišćima, Sutivanu (1874.) i Milni (1875.) i na koncu u Supetru, gdje je 1880. osnovano *Pučko Hrvatsko Društvo*. U sukobu s talijanaškim *casinima*, u kojem su se nedvojbeno morale naći, narodne čitaonice su izvojevale pobjedu, što najbolje ilustrira činjenica da je supetarski *casino* 1885. godine postao *Narodna čitaonica* i iduće godine ujedinjen s *Društvom* u novo društvo *Supetarska sloga* (Vrandečić, 2007).

Pobjedom narodnjaka na općinskim izborima u Splitu 1882. godine završio je narodni preporod dalmatinskog građanstva i druga razvojna faza osnivanja narodnih čitaonica (Obad, 2014), ali se preporod nastavio na selima i na otocima. Osnivanja čitaonica pratila su pobjede narodnjaka u bračkim općinama. Narodnjaci su u svim općinama u kojima su bili na vlasti osnivali ova društva. Dana 27. kolovoza 1883. godine, na inicijativu Ante Štambuka, braće Ostojić, te Petra i već spomenutog Tome Didolića organiziran je veliki sastanak dalmatinske mladeži. U Selcima su se okupili, kaže Vrsalović (1968), predstavnici svih hrvatskih općina i čitaonica Brača, Hvara i Makarskog primorja. O tome naveliko piše *Narodni list* (1883) u svojim rujanskim brojevima: „zaletile su se uzhitne osnove, vatrene želje – čvrsti zamišljali ozbiljna rada na dobrobit zapuštenog nam roda i tužne nam domovine, i zametnula se sgrada velikog sveobćeg hrvatskog dogodišnjeg sastanka u Splitu“ te također navodi da je događaj uveličala i pučiška narodna glazba, osnovana u sklopu narodne čitaonice, „da nam kroz ciele izlet uho sladi i srce razveseljuje divnimi hrvatskimi davorijami“ (*Narodni list*, 1883). Nakon manifestacije, piše dalje *Narodni list* (1883), sudionici su parobrodom otišli u Pučišća gdje ih je na rivi domoljubnim koračnicama dočekala narodna glazba. Naravno, nemoguće je bilo zaobići *Hrvatski skup*, gdje ih „predsjednik društva, gospodin Petar Kovačić (Slika 2) ukratko liepo pozdravi i zahvali na pohodu u ime celoga društva“ (*Narodni list*, 1883).

Slika 2 – Slika Petra Kovačića, prvog predsjednika i jednog od osnivača Hrvatskog skupa, u prostorijama Knjižnice

Nedvojbeno inspirirano tim sastankom hrvatske mladeži, selački pandan *Hrvatskog skupa*, otvoren 1888. godine, nazvan je *Hrvatski sastanak*. Iste godine Postira su osnovali svoj *Postirski sklad*, a bolska *Hrvatska čitaonica* otvorena je 1897. godine. Jedina općina u kojoj je narodna čitaonica čekala pad autonomaša s vlasti bila je Nerežišća. U tom, posljednjem bastionu autonomaštva na Braču vladajuće strukture su se pokušale održati podmićivanjima i zastrašivanjima te na koncu izbornom prevarom. Naime, na općinskim izborima 1894. godine

falsificirali su ili poništili mnoge glasačke listiće narodnjaka pa je pokrajinska vlada, suočena sa skandalom koji je preko tiska izašao u javnost, poništila izbore. Na ponovljenim izborima krajem studenog iste godine, više od 20 godina nakon osnivanja *Narodnog nerežiškog društva*, na vlast su došli narodnjaci (Vrsalović, 1968).

Druga polovica 19. stoljeća u cijeloj je Hrvatskoj, pa i u Dalmaciji, bila vrijeme borbe za hrvatski jezik. Kroz različite inicijative domoljubi i učeni ljudi nastojali su promicati narodni jezik u administraciji, obrazovanju i javnom životu. Da je borba bila teška i dugotrajna, svjedoči i članak iz *Narodnog lista* od 17. siječnja 1891. godine. Autor je prisustvovao sjednici *Hrvatskog skupa* od 12. siječnja i piše o tome kako su se pretresale razne teme te da se „prepiralo i raspravljalo o stvarim društvenim, i drugim predmetim, sve u hrvatskom jeziku. Ni rieči nije bilo čuti talijanštine! U nami je srdce raslo“. No, čim je sjednica završila, nestalo je hrvatskog jezika i neobavezni razgovori su se nastavili na talijanskom tako da je Pučišća odavalo sliku talijanskog, a ne hrvatskog društva (već je rečeno kako je inteligencija u Dalmaciji školovana na talijanskom i bolje je razumijela talijanski nego hrvatski jezik). „Treba znati“, piše anonimni dopisnik, „da je ovaj *Hrvatski skup* jedno od prvih društva utemeljenih, da se brane naše narodne svetinje, da se borimo proti tudjim mislima, tudjim idejama i idealima, proti svemu onomu što je protivno našem narodnom bistvu“ te poziva čitatelje da budu Hrvati „i u kući, i u društvu, i na javnim mjestima, i na sastancima, svuda!“ (Narodni list, 1891). Konačna pobjeda narodnog jezika u Pučišćima dogodila se tri godine kasnije kad je hrvatski uveden kao nastavni jezik u pučišku pučku školu (Kirigin, 1954).

Postpreporodno razdoblje u Dalmaciji, prema Obadu (2014) treća razvojna faza nastanka čitaonica, obilježeno je razvojem hrvatske i srpske nacionalne ideologije. Osim što sve novoosnovane čitaonice nose pridjev „hrvatski“, veliki broj dotad „narodnih“ ili „slavjanskih“ čitaonica također mijenja ime u „hrvatske“, dok se istovremeno u pravoslavnim naseljima osnivaju i srpske čitaonice. To je, kako navodi Obad (2014), razdoblje razilaženja Hrvata i Srba u širim razmjerima, pogotovo u Dalmaciji gdje se hrvatske političke snage sada nalaze nasuprot srpsko-talijanske koalicije. Stoga nije ni čudno da je krajem osamdesetih godina u Dalmaciji ojačala i Stranka prava. Politički sukobi između narodnjaka i pravaša oko načina borbe za ujedinjenje hrvatskih zemalja zahvaćaju i *Hrvatski skup. Katolička Dalmacija*, novine koje je uređivao vođa dalmatinskih pravaša Ivo Prodan, u svom broju od 18. siječnja 1894. proziva vodstvo *Hrvatskog skupa* jer ne žele primati tu tiskovinu te da su od sebe „odalečili vrijedne svećenike“ (Jutronic, 1971). Međutim, dodaje kako je kulturni program u kojem su uživali svi Pučišćani pridonio jedinstvenom ozračju (Vrandečić, 2018). Nadalje, ovakvu atmosferu

ilustrira i izjava u ime *Hrvatskog skupa* adresirana na Stranku prava povodom polaganja kamena temeljca za Starčevićev Dom u Zagrebu: „Uzdarje hrvatskoga naroda svojemu prvaku jeste nepokolebiva privrženost, oduševljen zanos i vječna harnost svakoga Hrvata prama slavnom uskrisitelju Hrvastva, čeličnom borcu za hrvatska prava, jedinom našem vodji Anti Starčeviću“ (Narodni list, 1894)

4.2. Humanitarni i kulturno-umjetnički rad

Od samog početka, čitaonica je izlazila izvan svojih prostorija, što kroz osnivanje već spomenute narodne glazbe, koncerte, predavanja, što kroz druge kulturne manifestacije. Također, potpuno očekivano, izlazila je iz svojih kulturno-prosvjetnih okvira. Čitaonice su, zapravo, od samog početka bile platforme Narodne stranke za komunikaciju i djelovanje. Kad je 1875. godine izbio ustanak u Bosni i Hercegovini, vodstvo Narodne stranke je „rodoljube, okupljene u 'narodnim čitaonicama', kao žarištima i štabovima nacionalno političke aktivnosti odmah mobiliziralo“ (Grabovac, 1991). Nadalje, navodi Grabovac (1991) vodstvo je pozvalo sve rodoljube da izraze „svoju solidarnost s ustaničkom rajom i pruže joj svaku moguću pomoć“. Idealna platforma za takvu akciju su definitivno bile čitaonice koje su okupljale u svojem članstvu sve više ljudi. *Narodni list*, preko kojeg je apel „Pomozimo jednokrvnoj braći“ i išao, pozvao je na formiranje lokalnih odbora za pomoć ustanicima te je u svakom narednom broju objavljivao „imena velikodušnih darovatelja, po cijelo, ili samo početna slova, kako tko bude zapisao na dotičnoj imenici.“ (Narodni list, 1875). I *Hrvatski skup* je sudjelovao u humanitarnoj akciji. Tako *Narodni list* od 18. rujna 1875. godine piše kako je 18 pučiških članica ženskog odbora preko gospođe File Mićelj poslalo dr. Klaiću 24:80 forinti za pomoć hercegovačkoj braći. „Njihovo milostivo srce budi na primjer i drugim dalmatinskim domoljubnim gospodjama i gospodičnima!“, zahvaljuje *Narodni list* (1875.).

Austro-ugarske vlasti, koje su se prema bosanskohercegovačkom ustanku postavile strogo neutralno, nisu blagonaklono gledale na ovakve akcije, videći u njima paravan za ilegalne djelatnosti organizacijskih odbora. Doduše, nisu bili posve u krivu jer, kako kaže Grabovac (1991), odbori za prikupljanje pomoći, pogotovo oni na granici, bili su „najsigurnija uporišta i najpouzdaniji obavještajci na strani ustaničke raje“. Osim opskrbljivanja oružjem, municijom, hranom i drugom opremom pomoću njih se vrbovalo i upućivalo strane dobrovoljce u Hercegovinu (Grabovac, 1991).

Hrvatski skup se sa svojom infrastrukturom pokazao kao savršena platforma za humanitarnu i drugu društvenu djelatnost. Slično kao i kod bosansko-hercegovačkog ustanka, u prostorijama čitaonice skupljali su se prilozi za pomoć saveznicima tijekom Balkanskih ratova (Vrandečić, 2018), a *Narodni list* (1913) piše kako se „inicijativom rodoljubnog društva *Hrvatski skup* prigodom narodnog blagdana kupilo ovdje milodare, te je sabrano 186 kruna“ za Družbu Sv. Ćirila i Metoda u Opatiji, jednog od glavnih podupiratelja hrvatskog školstva u Istri. Pišu i da je „odlični rodoljub Vjekoslav Moro“, sin pokojnog osnivača čitaonice i načelnika općine Mihovila Mora, sam donirao 100 kruna (Narodni list, 1913).

O kulturno-umjetničkom radu svjedoči i članak u *Narodnom listu* o deklamatorskoj zabavi s nastupom članice pjevačkog društva *Hrvoje* iz Mostara, gđe Jelke Soldo 28. kolovoza 1903. godine: „Svojom naravnošću, ljepotom izraza i dobrom mimikom i vatrenim hrvatskim osvjedočenjem uprav je iznenadila i zaniela občinstvo, koje joj je poslie svake deklamacije zanosom plieskalo“ (Narodni list, 1903). Vrandečić (2018) navodi da je nastup održan u znak podrške prosvjedima protiv režima Khuena Hedervarya u Hrvatskoj.

5. Idućih 50 godina

5.1. 50. obljetnica osnutka i *Historični prikaz Pučišća*

Skup je svoj 50. rođendan obilježio izdavanjem hrvatskog prijevoda djela župnika i povjesničara, rođenog Pučišćanina Andrije Cicarellija (1759-1823) *Historični prikaz Pučišća* iz 1821. godine. U predgovoru, kojeg potpisuje anonimni autor u ime ustanove, osim detalja vezanih uz osnivanje i otvorenje čitaonice naveo je kako su glavni društveni ciljevi bili „jugoslavenstvo i jedinstvo naroda Srba i Hrvata“ (Hrvatski skup, 1918) navodeći riječi svog počasnog člana biskupa Strossmayera o tome kako su Srbi hrvatska braća i istovjetni narod.

U predgovoru se još navodi kako je *Skup* polučio sjajan uspjeh u nacionalnom osvještavanju naroda te da u sedamdesetima u mjestu nije više bilo ni jednog autonomaša. Nadalje, navodi se i kako je *Skup* odigrao važnu ulogu u lokalnom i općem narodnom životu zajednice – u prostorijama čitaonice održavali su se dogovori o svim izborima, lokalnim i saborskim, u njemu se stvaralo, odlučivalo i radilo na kulturnom i materijalnom postignuću zajednice zbog čega je zajednica osjećala posebnu zahvalnost prema ovoj instituciji. Na koncu, autor predgovora navodi da „nakon svih bura i oluja evo danas slavi svoju pedesetu godišnjicu, zlatni pir u veliko historičko doba, u koje je vidio oživotvorenje jedinih i najmilijih želja svojih dičnih začetnika: narodno jedinstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, odakle sviće zora dana narodne slobode i samostalnosti!“ (Hrvatski skup, 1918). Pedeseti rođendan proslavljen je u jesen 1918. godine. Te godine raspala se Austro-Ugarska Monarhija, a hrvatske zemlje su se našle ujedinjene unutar novostvorene jugoslavenske države (prvo unutar Države Slovenaca, Hrvata i Srba, a onda nedugo potom u Kraljevini SHS). Shodno tome, promijenio se i narativ te je opet naglašavano jedinstvo jugoslavenskih naroda i jezika. Rezultat toga bila je i promjena imena u *Jugoslavenski skup* tijekom dvadesetih.

5.2. Humanitarno i društveno-političko djelovanje u međuratnom razdoblju

U međuratnom razdoblju *Skup* je nastavio s humanitarnim i društveno-političkim radom. *Novo doba* iz svibnja 1919. godine piše o donaciji 500 kruna kao „dar Slobodi“ za pomoć potrebitima u novonastaloj državi. Također, iste novine prenose i brzozjav podrške *Hrvatskog skupa* dr. Josipu Smodlaku u njegovoj političkoj borbi „kao izljev čuvstava najdublje zahvalnosti za vaš požrtvovni rad oko sanacije domaćih žalosnih prilika i spasa mlade nam Jugoslavije, najsrdačnije nazivljemo imendan toplom željom, da plemenito Vaše pregaranje čim prije bude okrunjeno toli željnim uspjehom“ (Novo doba, 1920). *Novo doba* također piše

i o humanitarnom plesu koji je u dvorani *Hrvatskog skupa* 18. veljače 1920. godine organizirao mjesni ogranak Državne zaštite djece i mladeži u korist „ratne i ine siročadi te ostale nevoljne djece“ (Novo doba, 1920), a dana 2. ožujka 1924. je u istoj dvorani donatorsku zabavu održala pomorska udruga *Jadranska Straža*. *Novo doba* (1924) navodi kako je, ovaj put *Jugoslavenski skup* „dobrohotno ustupio dvoranu za priredbu, na što mu Povjereništvo *Jadranske Straže* izriče srdačnu zahvalu“. *Jugoslavenskom skupu* se u rujnu 1934. zahvalila i obitelj Vuletin iz Kaštel Novog na brzojavima sućuti povodom smrti gospodina Martina Vuletina, počasnog člana *Skupa* (Novo doba, 1934).

5.3. Ratno stradanje i nova *Čitaonica*

U Drugom svjetskom ratu čitaonica je podijelila tešku sudbinu Pučišća. Talijanski okupatori su 10. kolovoza 1943. godine, manje od mjesec dana prije kapitulacije, spalili 2/3 Pučišća, točnije 148 kuća te temeljito opljačkali mjesto (Vrandečić, 2016). Izgorjela je i kuća Vicka Lode, kao što je vidljivo na slici 3, te je tako nestao i sav inventar čitaonice, a s njim i važna povijesna dokumentacija *Hrvatskog skupa* te je neke periode njene povijesti i djelovanja jako teško rasvijetliti.

Slika 3 - Zgarište Narodne čitaonice nakon fašističkog spaljivanja 1943. godine

Tijekom poslijeratne obnove, kao jedna od prvih javnih zgrada dobrovoljnim radom mještana podignut je Dom kulture (Slika 4), neposredno pored mjesta na kojem se nalazila uništena kuća Vicka Lode (na njejoj točnoj lokaciji je izgrađena kinodvorana). Službeno je otvoren 31. prosinca 1949. godine i u njemu je *Hrvatski skup* nastavio rad. Ova nova dnevna soba zajednice, kolokvijalno poznata uglavnom kao *Čitaonica*, služila je više kao mjesto okupljanja nego kulturnog uzdizanja; nije posjedovala knjižnicu za posuđivanje knjiga. U njezinim prostorima igrao se biljar, šah i gledala televizija (Vrandečić, 2018) te se uz piće i novine raspravljalo o raznoraznim temama, pratilo sportske događaje (najprije putem radija, a kasnije i na televiziji). Osim biljara i karambola, u *Čitaonici* je osmišljena jedna stolna igra koja se do dan danas igrala samo u Pučišćima, a to je stolno boćanje. *Buće* su se igrale slično

pravilima pravog boćanja, ali na stolu za karambol gdje bi natjecatelj morao, uz minimalno dva dodira s mantinelama, približiti svoju kuglu bulinu. Osim toga, s balkona *Čitaonice* bi se tijekom pokladnih svečanosti okupljenom mnoštvu čitao *Jurin testament*, u kojem se *Jure*, tj. Karneval (fašnik) na humorističan način i u stihovima osvrće na ljude i događaje u Pučišćima u prethodnoj godini. Poslije čitanja *Testamenta*, sukladno drugim fašničkim običajima u Hrvatskoj i u svijetu, *Jurina* lutka bila bi spaljena na lomači na rivi. Poput njene predratne prethodnice, *Čitaonica* je bila ekskluzivno muška institucija. Tek su rijetke profesorice ili nastavnice iz pučkih škola dolazile u njene prostorije.

Slika 4 – Nove prostorije Čitaonice na gornjem katu Društvenog doma (krajnje desno)

Poslijeratna *Čitaonica* nije bila ona kulturna ustanova kakva je bila u prvim desetljećima svog osnutka. Osim jedne vitrine s nekoliko knjiga, druge knjižne građe nije bilo, niti je bilo stranog tiska. Nije više imala ni onu političku i preporodnu funkciju koja je bila jedan od glavnih motiva njenog osnivanja. Doduše, onakvu više nije ni morala imati. Što zbog Drugog svjetskog rata, što zbog desetljeća preporodnog djelovanja i zbog uvođenja hrvatskog kao nastavnog jezika u pučku školu krajem 19. stoljeća, ali i zbog drugih povijesnih okolnosti, Pučišća su u drugoj polovici 20. stoljeća bile miljama daleko od one sredine koja je u siječnju 1891. godine, prema dopisniku *Narodnog lista* odavala sliku „talijanskog, a ne hrvatskog društva“ (Narodni list, 1891.) u kojoj se na sjednicama *Skupa* pričalo hrvatski, a izvan *Skupa* talijanski. Pučišća su bila i ostala hrvatska sredina. Talijanski jezik Pučišćanima nije bio nepoznat i znali su ga tečno pričati, ali službena i svakodnevna komunikacija bila je isključivo na hrvatskom jeziku. Stoga je glavna uloga *Čitaonice* bila okupljanje zajednice i njen dnevni boravak. Nažalost, jako je malo pisanih izvora o njenom djelovanju u ovom razdoblju, ali u naselju kao što je Pučišća, dogodovštine i anegdote (u Pučišćima poznate kao *gônčice*) iz *Čitaonice* zadržale su se u mjesnoj usmenoj predaji. Neslužbeni naziv *Čitaonica* ostat će sve do njene transformacije u narodnu knjižnicu (tad će, jasno, u narodu zaživjeti nazivi *Knjižnica* i *Biblioteka*). Ova „inkarnacija“ čitaonice administrativno je djelovala unutar Kulturno-

umjetničkog društva *Ivo Kačić*, koje je imalo i limenu glazbu i pjevačke zborove, nastavivši tako kulturno djelovanje predratnog *Hrvatskog skupa*.

5.4. Stogodišnjica osnutka

Jubilarni stoti rođendan *Čitaonica* je proslavila, kako piše Vrandečić (2018), „u predvečerje Hrvatskog proljeća“. Inicijativni odbor za proslavu stogodišnjice sastao se 2. kolovoza 1968. godine, a njemu su prisustvovali ravnateljica Klesarske škole i profesorica književnosti Jasna Orlandini, zatim elektroinženjer Miroslav Orlandini, Boris Michielli, akademski kipar i slikar Valerije Michielli, Petar Radić, majstor klesar Zdravko Matijašić, Stanko Vrandečić, Zdravko Martinić i pravnik Mladen Martinić. Na samom početku donesen je zaključak da se proslava stogodišnjice i aktivnosti vezane uz nju ne ograniče samo na rujan 1968. godine, kad spada i rođendan *Čitaonice* nego da se produži i kroz cijelu 1969. godinu te da, što je još važnije, to bude početak jedne dugoročnije, planirane kulturne akcije. Tako je, između ostalog, zaključeno da se poduzmu „dobrovoljne akcije za osnivanjem i organiziranjem mjesne biblioteke“ te „organiziranju članstva čitaonice koje bi ubuduće svojim radom i djelovanjem utjecalo na razvijanje kulturnog i društvenog života u mjestu“ (KUD Ivo Kačić, 1968). Ove dvije točke bit će temelj za osnivanje narodne knjižnice 20 godina kasnije. Osim toga, Odbor je predložio i postavljanje spomen ploče na zgradi *Čitaonice*, tiskanje promotivnog plakata, sakupljanje povijesne dokumentacije vezane uz *Čitaonicu* i organiziranje izložbe u njenim prostorima, zatim tiskanje Cicarellijevog *Historičnog prikaza Pučišća* (i po mogućnosti pisanje i objavljivanje povijesti mjesta nakon 1821.) te, na koncu, populariziranje same akcije, da se što više mještana uključi. Također, tri člana Inicijativnog odbora – don Ivica Eterović, Zdravko Matijašić i Mladen Martinić dobili su zadatak da stupe u kontakt s kustosom Muzeja grada Splita Dušanom Kraljevićem, pripadnikom nekadašnje pučiške gospodske obitelji koji je nakon rata mjestu darovao svoju obiteljsku kuću u kojoj je izgrađen učenički dom u sklopu Klesarske škole i s autorom *Povijesti otoka Brača* Dasenom Vrsalovićem u cilju informiranja i prikupljanja dokumenata vezanih za jubilej. Za predsjednika Odbora izabrana je Jasna Orlandini. Na sljedećem sastanku, 20. kolovoza, Odboru su se priključili Ante Puljak, Juraj Novaković, Jurica Vrandečić, Ivo Fabijanović, Frane Martinić ml., dr. Stjepo Botteri, Pavica Drpić te Dušan Kraljević kao počasni predsjednik i iseljenik Georg Sorich kao počasni član. Svi članovi odbora, koji su dolazili iz svih vidova javnog života Pučišća, ekonomskog, kulturnog, političkog i drugog, bilo oni u mjestu, bilo oni rođenjem ili na neki drugi način vezani uz njega, obećali su punu pomoć u realizaciji ovog projekta. Odbor se posebno osvrnuo

na točku 2. zaključka prethodnog sastanka pa je dogovoreno izdavanje zbornika s Ciccareljevim djelom i drugim materijalima koji se odnose na Pučišća gdje bi na adekvatan način bila predstavljena i *Povaljska listina*, posjedovni dokument benediktinskog samostana u Poveljima iz 1250. godine, najstariji dokument pisan na hrvatskoj ćirilici (i najstariji pisani dokument na Braču) koji se čuva u pučiškoj župi sv. Jeronima (KUD Ivo Kačić, 1968).

Za datum proslave određen je tadašnji Dan Republike, 29. studenog. Obilježavanje je počelo otkrivanjem spomen ploče na zgradi čitaonice nakon čega je održana svečana sjednica Odbora za proslavu na kojoj je pročitana referat s prikazom povijesno-političkih prilika kroz koje je čitaonica prolazila od svojeg osnutka, pisan u narativu tog društveno-povijesnog trenutka, stapanjem klasne i nacionalne borbe hrvatskog naroda. Autor Mladen Martinić (1968) je u referatu naveo važnost jezika za narodnu povijest, za nacionalno stvaralaštvo, za formiranje nacionalnog identiteta koji je bio ključan za buđenje nacionalne svijesti u 19. stoljeću, te kako su baš Pučišća bila jedno od mjesta gdje je narodna, a kasnije i revolucionarna ideja, bila jako snažno zastupljena, a osnivanje čitaonice je bila revolucionarna gesta s kojom su se Pučišća svrstala uz napredne ideje s dalekosežnim posljedicama za buđenje nacionalne svijesti i organiziranje društvenog života u kojem Hrvati preuzimaju odlučujuću ulogu u ovom dijelu slavenskog juga. Osvrćući se na 1918. godinu i ujedinjenje južnoslavenskih naroda, Martinić (1968) navodi kako je nova, višenacionalna država bila preuzela metode kapitalističkog sustava u kojem jedna nacija dominira izrabljujući ostale s buržoazijom kao predvodnikom tog sustava te je samo djelomično riješila nacionalno pitanje, koje je u samoj srži osnivanja narodnih čitaonica. Nakon referata i sjednice Odbora održan je prigodni kulturno-zabavni program. Nažalost, publikacija o povijesti mjesta (koja bi uključivala Ciccareljevo djelo i povijest Pučišća nakon 1821. godine) nije objavljena, ali je objavljena prigodna knjižica o povijesti čitaonice.

Stota godišnjica osnutka naglasila je značaj koji ova ustanova ima za lokalnu zajednicu, te povijesno za cijelu Dalmaciju i Hrvatsku. Stoga je bilo pitanje vremena, ali i društveno-političke volje kad će se napraviti sljedeći korak i krenuti u formiranje prave narodne knjižnice i to u prostorijama kakve ovakva ustanova i zaslužuje. Za to su bila nužna i ulaganja u kulturu i infrastrukturu koja bi mogla oživotvoriti takav projekt. To će se dogoditi 20 godina kasnije i bit će ključni trenutak u stoljetnoj povijesti *Hrvatskog skupa*.

6. 120. godišnjica osnutka i osnivanje Narodne knjižnice *Hrvatski skup*

Kako bi se čitaonica mogla transformirati u pravu knjižnicu i repozitorij znanja potrebni su bili infrastrukturni zahvati. Čitaonica se, kao što je rečeno, nalazila u sklopu Društvenog doma, neposredno pored kinodvorane koja je izgrađena na mjestu nekadašnje kuće Vicka Lode. Ispod nje nalazio se dućan mješovite robe i nije imala adekvatne uvjete za smještaj repozitorija knjiga i druge građe te je bilo nužno osigurati odgovarajući prostor.

Novoformirana Komisija za kulturno-prosvjetnu djelatnost Mjesne zajednice Pučišća i Mjesnog komiteta Socijalističkog saveza radnog naroda, povezana s Kulturno-umjetničkim društvom *Ivo Kačić* postavila je sebi zadatak reaktiviranja mjesne čitaonice te je 1985. godine u dopisu radnim organizacijama, ustanovama, građanima i društveno-političkim organizacijama navela kako je čitaonica, koja je prije 120 godina osnovana u cilju poučavanja puka narodnom jeziku i jačanju nacionalne svijesti pala na „zaista niske grane, jer ni prostor ni oprema ne odgovara više današnjem vremenu“ (Komisija za kulturu Mjesne zajednice Pučišća, 1985). Također navode kako se za kulturu do sada jako malo izdvajalo te da čitaonica više sebi ne može priuštiti niti novine, a sva aktivnost se svela na „šah, biljar i TV program“. Dakako, navodi Komisija, čitaonica je uvijek imala svoje posjetioce svih dobnih skupina koji su se, naročito u zimskim mjesecima okupljali u njenim prostorima i potreba da se ovaj „dnevni boravak Pučišća“ održi je očita. „Svijetla prošlost čitaonice, čija je neprocjenjiva uloga u odgajanju niza generacija i formiranju nacionalne svijesti u prošlosti, podizanju općeg kulturnog i obrazovnog nivoa u sadašnjosti, nameće nam moralnu obavezu prema bivšim i budućim generacijama da učinimo sve kako bi se obnovila stvarna namjena“ zaključuje Komisija (1985). Kao prioritetni zadatak postavljeno je formiranje knjižnice na osnovu knjižnog fonda iz pučiške osnovne i srednje škole, te iz radnih organizacija. Procjena je bila da bi taj početni fond bio oko 6000 knjiga što je solidna osnova za formiranje kvalitetne biblioteke te da bi, do sređivanja odgovarajućeg prostora u Domu kulture, djelovala kao posudbena knjižnica u prostorijama srednje škole koja bi, prema tadašnjem Zakonu o bibliotekarstvu imala obavezu da je i sredi. Što se tiče fonda iz radnih organizacija, one bi imale prave da, posebno stručni dio, zadrže u svojoj radnoj organizaciji, ali i da se nalaze unutar kataloga novoformirane knjižnice te da se preko nje i posuđuju. Na koncu, Komisija apelira na sve da svojim donacijama, bilo u knjigama ili novcu, potpomognu ovaj projekt.

Na sreću, u drugoj polovici osamdesetih (kad su Pučišća dosegla vrhunac demografskog rasta od Drugog svjetskog rata naovamo i ekonomski napredovala), dogovorom između poduzeća *Jadrnkamen*, na čelu s direktorom Ivom Fabijanovićem i Mjesne zajednice Pučišća, na čelu s predsjednikom Mirkom Baukom (koji je i sam sudjelovao kao voditelj radova), krenulo se u izgradnju hotela koji bi se nalazio točno na mjestu tadašnje čitaonice, a istodobno iznad stražnjeg dijela bi se, uz sufinanciranje Mjesne zajednice, iznad kinodvorane dogradio prostor za biblioteku, čitaonicu te velika polivalentna dvorana s programom širokog kulturnog i prosvjetnog rada – tako bi se *Hrvatski skup* vratio na točno ono mjesto na kojem je otvoren 1868. godine (Slika 5). Radnici *Jadrnkamena*, pučiške industrije kamena, žile kucavice Pučišća (i dobrog dijela otoka), glavnog investitora i izvođača, s radovima su započeli u ožujku 1986. godine, a hotel *Porat* svečano je otvoren na Dan oslobođenja Brača, 18. rujna 1988. godine, 12 dana prije 120. rođendana čitaonice. Prostorije čitaonice su dovršene godinu dana ranije pa su se pučiški kulturni djelatnici mogli pozabaviti prijavom i pripremom ključnog događaja za pučišku kulturu.

Slika 5 – Zgrada Narodne knjižnice Hrvatski skup s dvoranom – lijevo krilo velikog kompleksa hotela Porat, iznad kinodvorane

Nakon što su poduzeti ogromni infrastrukturni koraci, polako su se stvarali preduvjeti za organiziranje prave, moderne biblioteke te se krenulo u njeno formiranje. Kao dodatni podstrek obnovi knjižnice te proslavi 120. godišnjice osnutka *Hrvatskog skupa*, Samoupravna interesna zajednica (SIZ) za kulturu općine Brač prijavila je u rujnu 1987. godine Prosvjetnom saboru SR Hrvatske Pučišća kao kandidata za središnju proslavu *Mjeseca knjige Hrvatske* 1988. godine smatrajući da bi se tako odalo priznanje prvoj hrvatskoj čitaonici na otoku Braču i njenom doprinosu u borbi za narodni jezik u vrijeme narodnog preporoda te radnim ljudima koji su uložili trud i sredstva u njenu revitalizaciju (SIZ za kulturu općine Brač, 1987).

Skupština općine Brač (1987) prihvatila je pokroviteljstvo te tako podržala kandidaturu za obilježavanje *Mjeseca knjige Hrvatske*.

Sad kad su stvoreni infrastrukturni preduvjeti, zadaće formiranja biblioteke i organizacije proslave *Mjeseca knjige* KUD *Ivo Kačić* prihvatilo se vrlo ozbiljno i s velikim žarom. Program obilježavanja 120. godišnjice čitaonice protezao se kroz cijelu 1988. godinu i uključivao koncerte kulturno-umjetničkih društava, izložbe umjetničkih radova, svečane sjednice, otvaranje biblioteke te izložbe knjiga povodom *Mjeseca knjige*. Osim građe iz pučkih škola i radnih organizacija, knjižnicu se namjeravalo popuniti i iz sljedećih izvora:

- Dio fonda centralne biblioteke u Supetru, posebno iz zavičajne zbirke, poput Bračkih zbornika i slično
- Donirane knjige
- Prikupljene knjige od Prosvjetnog sabora SR Hrvatske
- Narudžba novih knjiga od raznih izdavača (KUD *Ivo Kačić*, 1988)

Dana 15. kolovoza 1988. godine održan je sastanak kojem su prisustvovali Jasna Orlandini Kuzmanić, Gajo Peleš, Mladen Martinić, direktor *Jadrnkamena* Ivo Fabijanović, Zdravko Matjašić, Stanko Vrandečić i Rudi Orlandini. Osim dizajna plakata povodom 120. godišnjice *Hrvatskog skupa*, među zaključcima sastanka nalazi se i okvir suradnje s hotelom *Porat* u vezi zajedničkih prostorija, zatim razgovori s potencijalnim kandidatima za rad u knjižnici (i šire) te prijedlog formiranja Odbora za kulturu, pomoćnog tijela KUD, koji bi bio zadužen za osmišljavanje kulturnih aktivnosti u novim prostorima (KUD *Ivo Kačić*, 1988).

Predsjedništvo KUD *Ivo Kačić* sastalo se 8. rujna 1988. godine u prostorijama novoobnovljene čitaonice. Za voditeljicu projekta zadužena je Jasna Orlandini-Kuzmanić, koja je 20 godina ranije uspješno predvodila projekt obilježavanja stote obljetnice. U Programski savjet izabrani su i: Marija Baričević, prof. hrv. i engl., Zorka Martinić, dipl. pedagoginja, Franci Eterović, prof. njem. i engl., Matko Martinić, dipl. pravnik, Tonči-Lovre Martinić, ing. rudarstva, Anton Matković, prof. tehn. Odgoja, Ivica Petrović, dipl. oecc., Tonči Martinić Slače, prof. tjel. odgoja, voditelj glazbe KUD-a Prošper Kuzmanić, Zdravko Matjašić, Silvija Marinović, nastavnica hrv. jezika, Diana Stojanac, prof. knjiž. i Lada Runje, prof. umjetnosti, a sa strane KUD-a također su sastancima Savjeta bili obavezni prisustvovati Stanko Vrandečić i tajnik KUD-a Nikša Eterović. Predsjedništvo je, osim informacija o nadolazećem *Mjesecu knjige* i drugim zadacima, predložilo i natuknice za kulturne programe koji bi se već tad mogli početi realizirati poput programa predavanja (zavičajna povijest, povijest umjetnosti, prosvjeta,

zdravstvo i sl), škole stranih jezika, književnih i glazbenih večeri, izložba, susreta te šaha, tombole i drugih društvenih igara. (KUD Ivo Kačić, 1988) Kako je 10 dana kasnije svečano otvoren i hotel *Porat*, Programski savjet je mogao bez prepreka odraditi sve potrebne zadatke te je kruna njihovog rada došla 15. listopada 1988. godine kad je svečano otvorena Narodna knjižnica *Hrvatski skup* kao pravi način početka obilježavanja 120. godišnjice osnutka prve hrvatske čitaonice na otoku Braču. Tako *Slobodna Dalmacija* od 16. listopada piše o otvorenju nove suvremeno uređene biblioteke, prigodnom izložbom radova svih pučiških umjetnika (ili vezanih uz Pučišća) te o književnoj večeri na kojem će sudjelovati književnici Stjepan Pulišelić, Nikola Miličević, Jakša Fiamengo, Dalibor Cvitan i drugi (Juričević, 1988). Svečanosti su se nastavile i idući dana jer je sukladno odluci Prosvjetnog sabora SR Hrvatske 20. listopada, pozdravnom riječi predsjednika Skupštine općine Brač Jurja Krstulovića te predsjednika Sabora SR Hrvatske Anđelka Runjića u Pučišćima, u novootvorenom hotelu *Porat* službeno počelo i središnje obilježavanje *Mjeseca Knjige Hrvatske* za 1988. godinu, koje je izazvalo široku medijsku pozornost. Tako *Školske novine* od 25. listopada navode da je održana izložba izdanja Kulturno-prosvjetnog savjeta Hrvatske, odabranih knjiga izdavača iz Hrvatske te bračkih izdanja – „od najranijih vremena do danas“ (Ž., 1988), a *Slobodna Dalmacija* od 28. listopada piše i o izložbi slika umjetnika vezanih ili djelom ili porijeklom za Pučišća (F., 1988). Uslijedilo je i razgledavanje novih prostorija knjižnice te bogati umjetnički program, a sutradan je, piše *Slobodna Dalmacija* od 22. listopada, održan i okrugli stol o razvoju narodnih knjižnica: „Narodna knjižnica ogledalo je svake društveno-političke zajednice, a ne samo narodnog ili radničkog sveučilišta ili centra za kulturu u čijem sastavu djeluje. Stoga je prijeko potrebno potaknuti društvenu akciju koja bi osigurala kvalitetnije financiranje programa rada i razvoja biblioteka“, prenosi *Slobodna Dalmacija* zaključke sastanka te piše da je otvorenje nove knjižnice u Pučišćima „rijetkost kojom se malo tko u današnja vremena može podičiti“ (Radić, 1988). Nakon susreta književnika s učenicima u nekoliko bračkih škola te potpisivanja Samoupravnog sporazuma o širenju knjige na području općine Brač, obilježavanje *Mjeseca knjige* završilo je još jednom književnom večeri u hotelu *Porat*. Baš činjenicu da se knjižnica nalazi u sklopu hotela naglasila je i *Slobodna Dalmacija* u izdanju od 28. listopada: „Turizam, točnije onaj njegov ugostiteljsko-hotelijski dio, često surađuje s kulturom, pomažući manifestacije, ugošćuje umjetnike, ustupa prostorije za izložbe“, a Pučišća su u tome, kaže *Slobodna Dalmacija*, otišla korak dalje te se u hotelu s „jednakim ravnopravnim tretmanom nalaze i prostorije posvećene isključivo kulturnim sadržajima i među njima i knjižnica“ (F., 1988).

Činjenica da je otvaranje Narodne knjižnice i proslava 120. godišnjice osnutka Narodne čitaonice u mjesto od 1708 stanovnika dovelo središnje obilježavanje jednog takvog događaja kao što je *Mjesec knjige* itekako govori o važnosti same knjižnice, 120 godina stare čitaonice te općenito o važnosti narodnih knjižnica u, kako je to u medijima rečeno, vremenima kad se i premalo ulagalo u kulturu. Nadalje, u župi sv. Jeronima čuva se zaista vrijedna građa. Tu su brojne isprave na pergameni nastale između 13. i 18. stoljeća, među kojima je najvrednija već spomenuta *Povaljska listina*, zatim su tu i knjige iz 16. stoljeća te rukopisi don Andrije Cicarellija iz 19. stoljeća. Stoga se može reći da su Pučišća imala konzervatorsko-arhivarsku obavezu osnovati jednu takvu instituciju kao što je Narodna knjižnica. Doduše, ne samo radi *Povaljske listine* nego i zbog mnogih djela, knjiga, monografija autora porijeklom iz ili vezanih uz Pučišća koje će naći svoje mjesto u poprilično bogatoj zavičajnoj zbirci.

7. Djelovanje Narodne knjižnice *Hrvatski skup*

Narodna knjižnica isprva je nastavila djelovati kao dio KUD-a *Ivo Kačić*, a samim time pod SIZ-om za kulturu općine Brač da bi od kolovoza 1991. godine svoje djelovanje nastavila pod okriljem novoosnovane krovne bračke organizacije u području kulture, *Centar za kulturu Brač*, koja danas pod svojom ingerencijom ima i Muzej otoka Brača u Škripu, galeriju umjetnina *Branislav Dešković* u Bolu te Pustinju Blaca. Za voditeljicu knjižnice imenovana je Zorka Martinić, diplomirana pedagoginja, a od 1. siječnja 2004. godine, nakon što je odlukom Općinskog vijeća općine Pučišća *Hrvatski skup* dobio „nezavisnost“, imenovana je za ravnateljicu i taj posao vrijedno obavlja i dan danas. Osim nje, posao voditeljice je u nekoliko navrata, kao vrijedna zamjena, obnašala i Maja Martinić, a posao pomoćnog knjižničara povremeno su obavljali Fani Nižetić, Petra Eterović, Franka Martinić, Ivor Martinić.

Na istom mjestu i s otkrivanjem nove spomen ploče obilježena je 125. obljetnica osnutka *Hrvatskog skupa*, koju je, piše *Slobodna Dalmacija*, uoči proslave Dana općine Pučišća 1993. godine otkrio tada najstariji član knjižnice, 81-godišnji Tonći Orlandini. Istog dana na sjednici KUD-a *Ivo Kačić* pokrenuta je inicijativa preimenovanja društva u *Hrvatski skup* (Radić, 1993).

Problemi pretvorbe i privatizacije umalo su knjižnicu koštali prostora. Naime, kako je sredinom 1990-ih došlo do privatizacije poduzeća *Jadrnkamen*, vlasnika hotela Porat, novi vlasnici su uputili Općini Pučišća zahtjev za iseljavanje knjižnice jer su se tim prostorom namjeravali koristiti za svoje potrebe. Kako za *Slobodnu Dalmaciju* od 20. studenoga 1996. godine piše Prošper Kuzmanić, inače voditelj limene glazbe KUD-a *Hrvatski skup*: „Prigodom pretvorbe *Jadrnkamena* nečijom pogreškom u pretvorbu je ušao dio općinske imovine, koja je u prijašnjem sastavu dana na upravljanje poduzeću *Jadrnkamen*“ (Kuzmanić, 1988), te se oko toga vodio i sudski spor između općine i ovog poduzeća. Na sreću, knjižnica se još uvijek nalazi na svom mjestu.

Povodom 130. obljetnice osnutka knjižnice, Prošper Kuzmanić napravio je radio intervju s v.d. voditeljicom knjižnice Majom Martinić. Iz intervjuja saznajemo da, osim uobičajenog knjižničnog rada, knjižnica organizira i sudjeluje u cjelokupnom kulturnom životu mjesta. Radi se o brojnim priredbama, predstavama, koncertima, večerima poezije, predstavljajima knjiga i upriličenjima izložbi slika kako mladih tako i afirmiranih slikarskih imena (Kuzmanić, 2018). Također, voditeljica navodi kako Knjižnica raspolaže s 11 000 svezaka knjižne građe, većinom beletristike, ali nisu zanemarene ni publicistika ni znanstvena

literatura, što se može zahvaliti i brojnim donatorima koji uvijek daruju svoje knjige knjižnici, te da se godišnje u knjižnicu prosječno upiše 250 članova, uglavnom mladih. Na pitanje o najvećim teškoćama, Maja Martinić navodi kako je, kao i kod mnogih drugih knjižnica, najveći problem novac jer je knjiga preskupa što znatno otežava njenu nabavu, ali i da se ipak snalaze uz potporu Ministarstva kulture i kako se nadaju naići na više razumijevanja od strane lokalne samouprave, jer kako kaže „Knjižnica je na neki način mjesto gdje smo pospremili sebe i duh našeg mjesta“ (Kuzmanić, 2018).

Na samom kraju 1998. godine pod pokroviteljstvom općine Pučišća, uz pomoć Splitsko-dalmatinske županije, obilježena je 130. obljetnica bogatim kulturno-umjetničkim programom i polaganjem vijenca na grob don Petra Lukšića.

Prilikom 135. obljetnice Narodne knjižnice *Hrvatski skup*, Općina Pučišća dodijelila je Knjižnici kolektivnu nagradu za životno djelo. U obrazloženju nagrade, koju je tadašnji načelnik općine Slaven Puljak uručio Zorki i Maji Martinić, uz povijesno-političko-kulturni značaj knjižnice za hrvatski nacionalni identitet stoji kako „primarni zadatak knjižnice nikada nije zanemaren pa je i u ovom vremenu – nevremenu za pisanu riječ izbjegla status staretinarnice, te danas broji više od 14 000 svezaka“ (Općina Pučišća, 2003.).

7.1. Struktura knjižnice, korisnici i poteškoće u djelovanju

Krajem 2007. godine donesen je *Razvojni plan i program*. Pri opisu tadašnjeg trenutnog stanja saznajemo najvažnije detalje o knjižnici. Ukupan prostor knjižnice iznosi 73 m² i sastoji se od dvije prostorije – glavna od 45 m² na kojoj su smješteni Odjel za odrasle (Slika 6) i Dječji odjel (Slika 7), te Studijska čitaonica od 28 m² s referentnom i zavičajnom zbirkom. Također, u potkrovlju je i dosta neadekvatno spremište od 24 m² (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2007). Dvorana *Hrvatskog skupa*, površine 111 m², koja se nalazi odmah pored prostorija knjižnice, mjesto je čestih priredbi, izložbi, promocija knjiga i drugih kulturnih manifestacija te ujedno i jedino biračko mjesto u Pučišćima. Također, tu se glazbeno obrazuju i polaznici Osnovne glazbene škole Brač.

Za potrebe informatizacije knjižnice početkom studenog 2007. godine kupljen je METEL Win programski paket. Dio sredstava za kupnju osiguralo je Ministarstvo kulture, a u idućim mjesecima krenula je digitalna katalogizacija cjelokupnog fonda knjižnice koji je tada iznosio oko 18000 jedinica građe.

Knjižnica je u 2007. godini imala 347 članova iz svih naselja općine: Pučišća, Pražnica i Gornji Humac, što bi značilo da je svaki šesti stanovnik općine član Knjižnice, a knjižnicu dnevno posjeti 15 do 35 korisnika za koje je knjižnica otvorena 30 sati tjedno (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2007).

Slika 6 i 7 - Unutrašnjost knjižnice i Dječji odjel

Od „osamostaljenja“, točnije od 1. svibnja 2004. godine u knjižnici su radile dvije osobe – ravnateljica i pomoćni knjižničar, ali je zbog financijskih teškoća Općina nakon dvije godine ukinula financiranje radnog mjesta pomoćnog knjižničara. Od tada u Knjižnici radi samo jedna djelatnica, ujedno i ravnateljica. Osim toga, knjižnica nailazi na još poteškoća. Prva poteškoća odnosi se na lokaciju – Knjižnica se, istina, nalazi u najvećoj zgradi na glavnom trgu, ali je neadekvatno označena, a sam ulaz nalazi se u zaklonjenom dijelu zgrade i do nje se dolazi uskom ulicom iza skladišta trgovine i pored automehaničarske radionice te se do nje treba popeti stepenicama na drugi kat, a to sve daleko odudara od članka 36. *Standarda za narodne knjižnice* koji govori kako bi knjižnica trebala biti smještena na frekventnoj i građanima lako dostupnoj lokaciji u središtu grada/općine s osiguranim pristupom za osobe s invaliditetom, dostavna vozila i parkiralištem (Narodne novine, 2021). Također, jedina naznaka da se tu nalazi knjižnica je ploča koja iz same ulice nije čitljiva jer se do nje treba popeti stepenicama. Nadalje, radno vrijeme od 30 sati je prekratko u odnosu na članak 47. *Standarda* koji je tada bio na snazi koji predviđa bar 40-satno vrijeme (Narodne novine, 1999), ali to je „ispravljeno“ (14 godina kasnije) novim *Standardom* koji je knjižnice u naseljima do 3000 stanovnika klasificirao u tip VIII koji predviđa radno vrijeme od 30 sati tjedno (Narodne novine, 2021).

Značaj knjižnice vidljiv je i u turističkom razvoju općine uvođenjem ljetne iskaznice gostima po povoljnijoj cijeni te pružanjem informacija turistima kao i nemjerljivom doprinosu organizaciji i izvedbi Pučiškog kulturnog ljeta. Osim toga, knjižnica aktivno sudjeluje u programu proslave Dana općine i drugim kulturnim događanjima te je možemo nazvati i kulturnim središtem općine ili općinskim „ministarstvom kulture“.

„Knjižnica je usvojila krilaticu prve hrvatske čitaonice na Braču 'Česta kaplja kamen dube' s namjerom približavanja knjige korisniku, senzibiliziranjem korisnika za pisanu riječ i što bržom i točnijom informacijom korisniku o dostignućima na svim područjima ljudskog djelovanja i stvaranja, a za to je potrebno imati mogućnosti, ne samo htjeti nego i moći“ navodi ravnateljica Zorka Martinić (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2007) u *Planu i programu* iz 2007. godine. Projekt i plan *Dnevna sobe općine Pučišća* što bi Narodna knjižnica *Hrvatski skup* trebala postati znači da knjižnica postaje mjesto gdje rado dolaze svi građani općine Pučišća u svrhu zadovoljavanja kulturnih, informacijskih i obrazovnih potreba, mjesto druženja, izmjene informacija, prenošenja znanja i susreta svih generacija. Zapravo, da bude ono što je nekad bila *Čitaonica*, u svim svojim inkarnacijama, ali ovaj put puno naprednija, sofisticiranija, bogatijama knjigama i znanjem. Za to su nužni uvjeti veći i pristupačniji prostor knjižnice i više djelatnika.

Tijekom 2011. godine saniran je vlagom oštećeni pod u centralnoj prostoriji knjižnice. Imitacija parketa postavljena prilikom gradnje knjižnice zamijenjena je poliranim kamenim pločama „dolita“, heterogenim materijalom otpornim na vlagu, habanje i vanjske utjecaje. Nadalje, postavljene su i nove, zidne metalne police za knjige umjesto dotadašnjih drvenih. Za vrijeme izvođenja radova, inventar knjižnice bio je privremeno premješten u dvoranu *Hrvatskog skupa* te su prilikom glasanja na parlamentarnim izborima 4. prosinca 2011. godine birači mogli vidjeti svu raskoš bogatog fonda Knjižnice (Općina Pučišća, 2012).

Matična služba za narodne i školske knjižnice u Splitsko-dalmatinskoj županiji provela je 9. rujna 2016. godine stručni nadzor knjižnice i u pisanom *Izvešću o obavljenom stručnom nadzoru u Narodnoj knjižnici „Hrvatski skup“ u Pučišćima* potvrdila nedostatke i poteškoće koje je ravnateljica navela u Planu i programu iz 2007. godine. Posebno su se osvrnuli na neprimjeren smještaj knjižnice na drugom katu zgrade, bez adekvatnog pristupa hendikepiranim osobama, sakrivenost knjižnice, nedovoljan kapacitet prostora te manjak djelatnika. *Standard* iz 1999. godine je propisivao barem jednog diplomiranog i jednog pomoćnog knjižničara u knjižnicama koje pokrivaju do 5000 stanovnika, a trenutno sav posao obavlja ravnateljica. I po izmijenjenom *Standardu* iz 2021. još uvijek je nužno dvoje djelatnika, posebno kad uzmemo u obzir i da se, osim knjižničarskih poslova, narodna knjižnica ističe kao kulturno središte općine organizacijom niza kulturnih i edukativnih događanja poput predavanja, radionica i izložbi. Na koncu, *Izvešće*, između ostalog, zaključuje da je potrebno osigurati adekvatan skladišni prostor, zaposliti još jednog stručnog djelatnika, olakšati pristup prostoru, nabaviti računala za korisnike, povećati količinu audiovizualne građe te provesti

reviziju fonda (zadnja je rađena 2004. godine) te otpis građe, pogotovo s obzirom na ogromnu količinu građe u relativno malom prostoru. Tako iz *Izvješća* doznajemo da knjižnični fond sadrži 23101 jedinicu knjižne građe, što za čak 225% premašuje minimalnih 6513 jedinice, tj. 3 knjige po stanovniku, propisanih *Standardom* (Gradska knjižnica Marka Marulića Split, 2016), a posebne pohvale idu i vrijednoj Zavičajnoj zbirci od 1500 jedinica građe. Međutim, jedan od zidova u prostoru u kojem se drži Zavičajna zbirka zahvaćen je vlagom i gljivicama.

Također doznajemo da je broj članova 644, što znači da je 29,7 % stanovnika učlanjeno u knjižnicu, u skladu s preporukom *Standarda* o barem 15% stanovništva. *Izvješće* navodi da se knjige vode dobro, da je građa dobro klasificirana te da su signature, pečati i inventarni broj ispravno istaknuti na građi. Što se tiče periodike, 6 naslova koje knjižnica posjeduje u skladu je sa *Standardom*, a 102 jedinice audiovizualne građe je tek 20% građe propisane njime (Gradska knjižnica Marka Marulića Split, 2016).

Problemi koji muče knjižnicu i neusklađenost sa standardima protežu se do dan danas kroz cijelo njeno postojanje. Činjenica da knjižnica nije adekvatno označena te da se do nje dolazi kroz usku ulicu pored skladišta trgovine i uz stepenice je nešto s čim se knjižnica „rodila“. Istina, na istom mjestu se nalazila i kuća Vicka Lode gdje je *Hrvatski skup* započeo svoj stoljeće i pol dugi život, međutim, sve smjernice i standardi zahtijevaju adekvatan pristup knjižnici. Nadalje, koncept „mjesnog boravka zajednice“, što bi svaka narodna knjižnica trebala biti je teško ostvariv ako je knjižnica „skrivena“ na drugom katu zgrade. Problemi ustraju, ali nisu neriješivi. U *Izješću o radu u 2017.* izdanom u veljači 2018. godine, 8 mjeseci prije 150. rođendana *Hrvatskog skupa*, ravnateljica ponavlja rečenicu iz prijašnjih izvješća: „Knjižnica se nalazi u centru mjesta, u zaklonjenom dijelu zgrade, neuočljivom s glavne ceste. Do nje se dolazi sporednom, slabo osvijetljenom cestom i onda stepenicama na drugi kat“ te, nadodaje, „dolazeći u Knjižnicu prolazite pokraj gajbi s praznim bocama i smećem“ (Martinić, 2018). Osim te urođene i kronične boljke, problem s vlagom na zidovima iza polica u vrijednoj Zavičajnoj zbirci i dalje nije saniran, ali je zahvaljujući 30 000 kuna pomoći Ministarstva kulture i 15 000 kuna od Općine obnovljen Dječji odjel.

Malo drugačiji pogled na prostor dala je na svom Facebook profilu voditeljica Knjižnice Tehničkog fakulteta u Rijeci Sanja Orešković prilikom posjete Knjižnici ustvrdivši da „knjižnica na prvu odaje dojam skućenog prostora s obzirom na broj knjiga“ te da bi struka „ovdje preporučila dobar otpis, ali u današnje vrijeme površnih komercijalnih rješenja, ovakva knjižnica je baš na moju mjeru“, zaključuje Orešković (2024). Dakle, ono što na prvu jest problem jednako tako može odavati dojam prednosti.

Izješće o radu u 2017. nam također govori i o rastućem broju članova Knjižnice. Unatoč demografskom opadanju, članstvo u Knjižnici te godine iznosilo je 718 članova, iz sva tri naselja općine Pučišća, a dio korisnika (njih 70) čine ljetni stanovnici.

7.2. Knjižnični fond i Zavičajna zbirka

Upravo iz *Izješća o radu u 2017. godini* saznajemo kako knjižnični fond polako raste i to na velikih 24191 jedinica knjižne i neknjižne građe, što znači da je u toj godini, uračuna li se otpis od 19 svezaka, nabavljeno, stručno obrađeno i dano na korištenje 1109 jedinica građe. Naravno, kao i kod većina knjižnica, dio su darovi, dio je otkupilo ministarstvo, a dio je kupila sama Knjižnica. Možda najvredniji od svih darova (a nedvojbeno je svaki dar Knjižnici vrijedan) su oni koji će svoje mjesto naći u najvrednijoj, Zavičajnoj zbirci. Ona se sastoji od 450 jedinica različite građe (separata, monografija, spisa, zbornika, časopisa, rukopisa, audio-vizualne građe) koja je na bilo koji način vezana za Pučišća, odnosno Brač – bilo temom, autorom ili nekom drugom odrednicom. U *Izješću o radu u 2017. godini* knjižnica se (s pravom) mogla pohvaliti i kako je, razumijevanjem načelnika Marina Kaštelana, otkupljena i knjiga Andrije Ciccarellija *Osservazioni sull'isola della Brazza* iz 1802. godine kao neprocjenjiv dio Zavičajne zbirke. U njoj se zahvaljujući gospođi Franci Buljat 2012. godine našao i njegov *Historički prikaz Pučišća*. Također, zahvaljujući gospodinu Danielu Ferfolji, Zavičajna zbirka je iste godine dobila i Nazorovo prvo, vlastito izdanje *Pastira Lode* iz 1938. godine. (Općina Pučišća, 2012). S obzirom na stoljetnu tradiciju kamenarstva u Pučišćima i postojanje Klesarske škole, jedinstvene u Europi, 2007. godine počela je izgradnja Kamenarske zbirke, zamišljene kao zbirka stručnih knjiga (iz područja geologije, mineralogije, petrografije i sl.), časopisa (s obaveznim primjercima časopisa *Klesarstvo i graditeljstvo*, *Rudarski zbornik* te drugih stranih i domaćih časopisa), knjiga iz povijesti umjetnosti, kiparstva te svih jezičnih slikovnih i zvučnih dokumenata vezanih uz prošlost, sadašnjost i budućnost kamenarstva prije svega u općini Pučišća, a onda i na Braču. Zavičajna zbirka također prikuplja i dokumente, fotografije, bilješke, zapise i sl. koji na bilo koji način govore o životu otoka Brača, posebice Pučišća, i oni još nisu klasificirani i inventarizirani. U *Izješću* je također navedeno kako je nažalost Zavičajna zbirka teško dostupna korisnicima, zbog neadekvatnog i nedostatnog prostora i nedostatka djelatnika te zbog toga dobrim dijelom nije prošla sustavnu obradu prikupljene građe. Tijekom 2018. godine, saznajemo iz *Izješća o radu* za tu godinu, dio fonda bio je privremeno pohranjen u objektu preko puta knjižnice gdje su se nekad nalazili uredi Mjesne zajednice (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2019). *Izješće o radu u 2022.*, također

navodi da su u tavanskom skladištu smještene stare knjige (izdane do 1980. godine), lektirna izdanja, duplikati i neaktualne knjige, dok je manje aktualna knjižna građa smještena u uredima nekadašnje Mjesne zajednice. Na kraju se naglašava kako su oba prostora neadekvatna, ali nužna, a sve jedinice su dostupne u e-katalogu (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2023). Isto se navodi i u *Izvešću o radu za 2023.* (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2024).

Osim Zavičajne zbirke, u knjižničnoj zbirci zastupljena je građa iz svih područja ljudskog djelovanja: filozofije, sociologije, psihologije, religije, politike, prirodnih znanosti, povijesti, teorije književnosti, sporta, domaćinstva, poljoprivrede, umjetnosti. Tu su i rječnici, enciklopedijska i priručna izdanja, dječja i omladinska književnost, te nezaobilazna beletristika za odrasle. Treba spomenuti i u 2017. godini nabavljene nove 54 jedinice kvalitetnih glazbenih i filmskih CD-a i DVD-a za rastuću multimedijску zbirku.

Rast knjižničnog fonda vidljiv je u svakom izvješću o radu. *Izvešće o radu u 2023.* godini, navodi kako *Hrvatski skup* prema e-katalogu ima fond od 27813 svezaka, te da je u toj godini nabavljeno, stručno obrađeno i dano na korištenje 963 jedinica knjižne i neknjižne građe. Jasno, dio su darovi, nešto veći dio je otkup Ministarstva kulture, a najveći dio je kupljen. *Izvešće o radu za 2023.* godinu navodi i da Knjižnica ima 909 članova, od čega je aktivno njih 316. Od aktivnih članova, njih 49 je preko 65 godina starosti, od 18 do 65 godina ih ima 133, od 15 do 17 ih je 22, a najmlađih, do 14 godina starosti je 112 članova. Većinom su žene (204-112). Ljetnih korisnika je oko 60 (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2024).

7.3. Kulturno središte općine

Osim redovitog obilježavanja *Mjeseca hrvatske knjige*, koje uključuje niz druženja s djecom predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta iz sva tri naselja i njihovim odgajateljicama, odnosno učiteljicama, Knjižnica sudjeluje u organizaciji i provedbi svih drugih kulturno-umjetničkih događanja u Pučišćima. Tijekom ljetnih večeri, u dvorani *Hrvatskog skupa* održavaju se razni koncerti klasične glazbe, recitali, izložbe, predstavljanja knjiga te edukativna predavanja iz raznih područja znanosti, umjetnosti i književnosti. Jedan od redovitih predavača je prof. dr. sc. Daniel Denegri iz CERN-a koji tijekom svakog svog ljetovanja u Pučišćima odvoji poneku večer da zainteresiranima prenese novosti iz CERN-a i svijeta fizike. Osim njega, kroz različite teme iz pučiške i opće povijesti Pučišćane provedu i prof. dr. sc. Josip Vrandečić, pučiški povjesničar i profesor s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, inače autor monografije povodom 150. obljetnice osnutka *Hrvatskog skupa*,

te prof. dr. sc. Emilio Marin, arheolog i povjesničar, po majci Pučišćanin i profesor na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Među predavačima je i dr. sc. Domagoj Vidović s Instituta za hrvatski jezik, također Pučišćanin, čije su teme vezane uz pučišku (i drugu) onomastiku te mnogi drugi znanstvenici porijeklom iz Pučišća ili na neki način vezani za Pučišća. Svoje knjige, zbirke pjesama i druga djela su u dvorani *Hrvatskog skupa* predstavili mnogi, pučiški ili „strani“ književnici, jezikoslovci i znanstvenici, poput dr. sc. Lucije Puljak, ravnateljice Osnovne škole Pučišća i česte suradnice Knjižnice u organizaciji ovih predavanja, zatim Ivora Martinića, dramaturga te teatrologinje i kazališne kritičarke Anđele Vidović. Primjer jednog od tih predavanja vidi se na slici 8.

Slika 8 - Jedno od brojnih predavanja u dvorani Hrvatskog skupa

Nadalje, među aktivnostima su i mnogi drugi projekti i radionice vezani uz promociju knjige i čitanja kod djece i mladih te umjetnosti, kulture i znanosti. U svim godišnjim izvješćima o radu možemo pronaći riječi hvale za uspješnu suradnju s Osnovnom školom Pučišća i Klesarskom školom, pogotovo tijekom manifestacije *Noć knjige*. Nadalje, iz Izvješća o radu samo u zadnje tri godine nailazimo na brojne izložbe i predavanja tijekom Pučiškog kulturnog ljeta, a dvorana *Hrvatskog skupa* s novim sustavom rasvjete postala je izvrsna dvorana za izložbe slika i fotografija. Vrijedi izdvojiti obilježavanje 100. obljetnice rođenja pučiškog kipara Valerija Michielija koje su zajednički organizirali Općina Pučišća, Turistička zajednica općine Pučišća i Narodna Knjižnica *Hrvatski skup* zajedno s *Centrom za kulturu Brač*, odnosno galerijom *Branislav Dešković* iz Bola, povodom koje je njegova skulptura *Talac*, koju je modelirao iz bronce 1957. godine, postavljena na pučiškoj šetnici, blizu njegovog godinu dana starijeg i također brončanog Spomenika palim borcima u Narodnooslobodilačkoj borbi.

7.4. Izdavačka djelatnost

150. godišnjica osnutka *Hrvatskog skupa* obilježena je i izdavanjem monografije *Hrvatski Skup Pučišća – 150 godina od utemeljenja 1868-2018*. koju je uredio prof. dr. sc. Josip Vrandečić. Knjiga je predstavljena 29. rujna 2018. godine, uoči proslave Dana općine i samog 150. rođendana. Knjigu su u dvorani *Hrvatskog skupa*, osim glavnog urednika, predstavili i prof. dr. sc. Marko Trogrlić, te predstavnici pokrovitelja i organizatora, načelnik općine Marino Kaštelan, župnik don Pavao Gospodnetić i ravnateljica knjižnice Zorka Martinić, a u programu proslave sudjelovali su učenici OŠ Pučišća i pučiška klapa *Volat*.

Vrandečićeva monografija je prvo djelo koje je Narodna knjižnica *Hrvatski skup* izdala u vlastitoj nakladi, 100 godina nakon što je tadašnja istoimena Narodna čitaonica izdala Cicarellijev *Historični prikaz Pučišća*. U zadnje tri godine izdane su još četiri knjige, uz financiranje općine Pučišća. Godine 2021. izašla je fotomonografija *Vatikanska bazilika u Pučišćima* urednika Josipa Vrandečića, o minijaturi Vatikanske bazilike Josipa Radića čija je izrada privukla pozornost domaće i svjetske javnosti. Iste godine *Hrvatski skup* je izdao i zavičajnu slikovnicu *Dalmatinski kalendor*, koju je pedagoginja i pjesnikinja Dubravka Borić napisala paralelno na standardnom hrvatskom i na pučiškom dijalektu. Pučiškim dijalektom pisana je i zbirka pjesama za djecu *Mačica*, autorice Katarine Drpić, izdana 2024. godine, a njime se bavi i Stjepan Galetović u svom *Rječniku pučiškoga govora*, također iz 2024. Svi navedeni autori su Pučišćani i njihova djela ponosno zauzimaju svoje mjesto u bogatoj Zavičajnoj zbirci.

7.5. Vizualni identitet i informacijske tehnologije

U slavljeničkoj 2018. godini, zahvaljujući općini Pučišća, Knjižnica je dobila i svoj logo (slika 9). Autorica, također Pučiška, Nikolina Sirovica, dipl. ing. grafičke tehnologije, koristila je simbol knjige i kapljice kako bi vizualno prikazala geslo „Česta kaplja kamen dube“ - Kapljica koja „pada“ na sredinu stvara privid udubljenja na „kamenju“ knjizi, a stranice knjige ujedno izgledaju kao voda koja se pri padu odbija od površine kamena (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2019).

Knjižnica ima i svoju internetsku stranicu <http://knjiznice.nsk.hr/hrvatskiskup/>, a e-katalog knjižnice se može pretraživati na stranici <https://library.foi.hr/lib/index.php?B=83>. Knjižnica ima svoju Facebook stranicu <https://www.facebook.com/p/Narodna-knjižnica-Hrvatski-skup-Pučići-100080981665759/> na

kojoj se aktivnost tijekom pandemije 2020. godine pojačala. Naime, zbog epidemioloških mjera to ljeto bila su otkazana predavanja ponedjeljkom, a objave na Facebooku su postale redovite i one uključuju citate pisaca (uglavnom vezano uz njihove obljetnice smrti i rođenja), tekstove Domagoja Vidovića te slike naslovnica novih i starih knjiga (Narodna knjižnica Hrvatski skup, 2021).

Knjižnica posjeduje dva sobna računala, dva prijenosna računala te po jedan printer, projektor i fotokopirni uređaj. Nažalost, Knjižnica nema izdvojeno mjesto na kojima bi se korisnici mogli služiti računalom, pa se njime mogu služiti u dogovoru s knjižničarkom.

Slika 9 - Logo Hrvatskog skupa

8. Zaključak

Povijest *Hrvatskog skupa* može se podijeliti u četiri faze. Prva je faza narodne čitaonice. Ona je osnovana 1868. godine, među prvima u Dalmaciji, kao važno oružje u borbi za opstojnost hrvatskog jezika i političko uporište Narodne stranke u Dalmaciji u borbi protiv talijanaško-autonomaške elite koja je vladala Kraljevinom Dalmacijom. Kao prva hrvatska narodna čitaonica na Braču, *Hrvatski skup* je predvodio narodni preporod na Braču i po uzoru na njega otvarane su i druge čitaonice na otoku te je u kratkom periodu cijeli otok prešao u ruke narodnjaka, a hrvatski jezik istisnuo talijanski iz svakodnevnog govora te nešto sporije i iz uprave i školstva.

Druga faza krenula je raspadom Austro-Ugarske Monarhije i stvaranjem nove, jugoslavenske države. Djelovanje je nastavljeno, ali je uskoro, u skladu s novim političkim narativom i idejom jugoslavenstva, promijenjeno ime u *Jugoslavenski skup*. Nažalost, povijesni izvori za to razdoblje su jako šturi, a svi dokumenti o radu knjižnice (osim onih koji su se nalazili u arhivu u Zadru) izgorjeli su tijekom Drugog svjetskog rata kad su talijanski okupatori 1943. godine spalili Pučišća.

Na zgarištima stare čitaonice, 1949. godine podignut je Društveni dom u sklopu kojega je izgrađena i nova *Čitaonica*. Ona nije imala knjižnicu već je služila kao mjesto okupljanja, pučiški dnevni boravak u kojem su se ljudi družili i raspravljali o raznoraznim lokalnim i drugim temama. Ova treća faza trajala je sve do 1988. godine kada je, nakon opsežnih infrastrukturnih zahvata izgrađena i otvorena Narodna knjižnica koja djeluje i danas.

Četiri faze razvoja *Hrvatskog skupa* su nedvojbeno pratile društveno-povijesni razvoj Pučišća, Brača, Dalmacije i Hrvatske. Od preporodnog utočišta i izvorišta, preko dnevne sobe ove male zajednice pa do današnje prave knjižnice, *Hrvatski skup* borio se za hrvatski jezik, priklanjao jugoslavenstvu, stradao u Drugom svjetskom ratu, kao i ostatak Hrvatske te se teško, ali ustrajno borio da postane pravi repozitorij znanja i kulturno središte općine kakvo ustanova s ovakvom povijesti i treba biti.

Kao i kod većine knjižnica, poteškoća i problema ima. Knjižnica ovisi o općinskom i državnom proračunu i njen napredak (i stagnacija) vezan je uz ekonomsku situaciju u zajednici. S nekim problemima, poput neadekvatnog položaja i skućenog prostora Knjižnica se nosi od samog početka. Unatoč svim preprekama, *Hrvatski skup* ne samo da preživljava nego i raste, napreduje. Fond je sve veći, Zavičajna zbirka, najvrednije njeno blago, raste te je sve više upisanih članova. Izvanknjižnične aktivnosti su učestale i održavaju kulturu na visokom nivou

u jednom malom kamenarskom mjestu. *Hrvatski skup* ne samo da opravdava svoje mjesto u pučiškom društvu i kulturnoj i knjižničarskoj zajednici, nego je samo postojanje takve institucije na ponos društvu i zajednici. Zato su i Pučišćani ponosni na ono što je Narodna knjižnica *Hrvatski skup* danas - to je mjesto afirmacije djeteta i čovjeka, gdje se potiče čitanje i stvara čitatelje, to je dio pučiške turističke ponude i pučiški „dnevni boravak“ i, na koncu, to je pučiško ministarstvo kulture i pučiški „arhiv i muzej“.

9. Literatura

Diklić, M. (2001). Don Ivo Prodan u Dalmatinskom saboru. U: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, (43), str. 389-457. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/12181> [1. Srpnja 2024]

Državni arhiv u Zadru (1868) *Pravila Hrvatskog skupa*, 1868. Zadar: Spisi Registrature Namjestništva, sv. 2085, br. 10791.

F., J. (1988). Česta kaplja kamen dube. *Slobodna Dalmacija*, 28. listopada, str 9

Grabovac, J. (1969) Narodne čitaonice. U: Ravlić, J. (ur.) *Zbornik: Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*. Zagreb: Matica Hrvatska, str 191-219.

Grabovac, J. (1991) *Dalmacija u oslobodilačkom pokretu hercegovačko-bosanske raje (1875-1878)*. Split: Književni krug

Gradska knjižnica Marka Marulića Split. Matična služba za narodne i školske knjižnice u Splitsko-dalmatinskoj županiji (2016). *Izješće o obavljenom nadzoru u Narodnoj knjižnici "Hrvatski skup" u Pučišćima*. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića Split

Hrvatski skup (1918) Predgovor. U: Cicarelli, A. (1918) *Historični prikaz Pučišća*. Pučišća: Hrvatski skup, str. 5-6

Juričević N. (1988). 120 godina čitaonice. *Slobodna Dalmacija*, 16. listopada, str. 9

Jutronić, A. (ur.) (1971) Bibliografija otoka brača. *Brački zbornik br 9*. Supetar: Savjet za prosvjetu i kulturu Supetar.

Kirigin, T. (1954) Iz povijesti školstva na Braču. U: Jutronić, A. (ur.) *Brački zbornik br 2*. Supetar: Savjet za prosvjetu i kulturu NO Kotara Brač, str. 170-175

Kirigin, T., Jutronić A. (1954) Građa za bračku bibliografiju - Kulturne i privredne bilješke. Knjižnice i čitaonice. U: Jutronić, A. (ur.) *Brački zbornik br 2*. Supetar: Savjet za prosvjetu i kulturu NO Kotara Brač, str. 250-251

Komisija za kulturu Mjesne zajednice Pučišća (1985) *Dopis radnim organizacijama, ustanovama, društveno političkim organizacija, svima*. Pučišća: Arhiv Narodne Knjižnice Hrvatski skup

Koontz, C. i Gubbin, B. (2011) *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo

KUD Ivo Kačić (1968). *Zapisnik sa sastanka Inicijativnog odbora za proslavu 100. godišnjice Čitaonice*, 2. Kolovoza. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

KUD Ivo Kačić (1968). *Zapisnik sa sastanka Odbora za proslavu 100. godišnjice Čitaonice*, 20. kolovoza. Pučišća. Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

KUD Ivo Kačić (1988). *Prijedlog programa obilježavanja 120-e godišnjice čitaonice 1988*. Pučišća, Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

KUD Ivo Kačić (1988). *Promemoria razgovora održanog 15. Kolovoza 1988*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

KUD Ivo Kačić (1988). *Zapisnik sa sjednice Predsjedništva KUD Ivo Kačić 8. Rujna 1988. Godine*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

Kuzmanić, P. (1997) Općinska imovina ušla u pretvorbu?!. *Slobodna Dalmacija*, 20. studenog, str 7.

Kuzmanić, P. (2018) U povodu 130. obljetnice osnutka Čitaonice “Hrvatski skup” u Pučišćima. U: Vrandečić, J. (ur.) *Hrvatski skup Pučišća: 150 godina od utemeljenja: 1868-2018*. Pučišća: Narodna knjižnica Hrvatski skup, str. 60-63

List of Latin phrases (2022) Wikipedia. Dostupno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Latin_phrases_\(G\)](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Latin_phrases_(G)) [10. srpnja 2024]

Martinić M. (1968). *Referat povodom proslave stogodišnjice osnutka Čitaonice*, 29. studenog. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski Skup

Martinić, Z. (2018) *Izvešće o radu u 2017*. U: Vrandečić, J. (ur.) *Hrvatski skup Pučišća: 150 godina od utemeljenja: 1868-2018*. Pučišća: Narodna knjižnica Hrvatski skup, str. 71-79

Narodna knjižnica Hrvatski skup (2007). *Razvojni plan i program*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup.

Narodna knjižnica Hrvatski skup (2019). *Izvešće o radu u 2018*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup. Dostupno na: <http://knjiznice.nsk.hr/hrvatskiskup/wp-content/uploads/sites/104/2019/02/izvjes%CC%8C%CC%81e-o-radu-2018..pdf> [10. rujna 2024.]

Narodna knjižnica Hrvatski skup (2021). *Izvešće o radu u 2020*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup. Dostupno na: <http://knjiznice.nsk.hr/hrvatskiskup/wp-content/uploads/sites/104/2021/03/Izvjescje-o-radu-2020..pdf> [10. rujna 2024.]

Narodna knjižnica Hrvatski skup (2023). *Izvešće o radu u 2022*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup. Dostupno na <http://knjiznice.nsk.hr/hrvatskiskup/wp-content/uploads/sites/104/2023/04/Izvjestaj-o-radu-u-2022..pdf> [10. rujna 2024.]

Narodna knjižnica Hrvatski skup (2024). *Izvešće o radu u 2023*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup. Dostupno na: <http://knjiznice.nsk.hr/hrvatskiskup/wp-content/uploads/sites/104/2024/03/Izvjestaj-o-radu-u-2023..pdf> [10. rujna 2024]

Narodne novine (1999) *Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture, NN 58/1999

Narodne novine (2021) *Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija, NN 103/2021

Narodni list (1868) Nostre Corrispondeze: Pučišće, 13. giugno. [s. n.], 27. lipnja, str 2-3
Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1869) Domaće: Iz hrvatskog skupa u Pučišćih slavnomu gosp. d.ru. Klaiću. [s.n.], 28. srpnja, str. 4. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1869) Nostre corrispondenze: Pučišće, 22. aprile. [s. n.], 5. svibnja, str. 2.
Dostupno na: Digitalna knjižnica Zadar [5. srpnja 2024]

Narodni list (1869) Nostre corrispondenze: Pučišće, 30. maggio. [s. n.], 12. lipnja, str. 4.
Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1875) Pomoć nevoljnim Hercegovcem i Bošnjakom. [s. n.], 18. rujna, str. 2.
Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1883) Domaće viesti. [s.n.], 8. rujna, str 3. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1883) Hrvatski sastanak mladeži u Selcih na Braču I. [s.n.], 12. rujna, str. 2.
Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1883) Hrvatski sastanak mladeži u Selcih na Braču II. [s.n.], 15. rujna, str. 2.
Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1883) Hrvatski sastanak mladeži u Selcih na Braču III. [s.n.], 18. rujna, str. 2. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1888) Dalmacija prvom sinu Hrvatske domovine. [s.n.], 11. travnja, str 1. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1891) Naši dopisi osobiti. [s.n.], 17. siječnja, str 2. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1894) Izjave iz Dalmacije za stranku prava povodom položenja temeljnog kamena za dom D.r Ante Starčevića. [s.n.], 15. rujna, str 1. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1903) Domaće viesti. [s.n.], 5. rujna, str 3. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1906) Domaće viesti. [s.n.], 23. travnja, str 2. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list (1913) Domaće viesti. [s.n.], 23. srpnja, str 1. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [5. srpnja 2024]

Narodni list. Prilog (1868) Naši dopisi: Iz Pučišća 1.listopada. [s. n.], 14.listopada, str. 1-2
Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001. Mrežna stranica Državnog zavoda za statistiku. Dostupno na: <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm> [2. srpnja 2024]

Novo doba (1919) Dar Slobodi. [s.n.], 31. svibnja, str 3. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [15. srpnja 2024]

Novo doba (1920) Domaće vijesti. [s.n.], 23. ožujka, str 3. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [15. srpnja 2024]

Novo doba (1920) Domaće vijesti: Zabava državne zaštite djece u Pučišćima [s.n.], 20. veljače, str 3. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [15. srpnja 2024]

Novo doba (1924) Iz pokrajine. [s.n.], 8. ožujka, str. 6. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [15. srpnja 2024]

Novo doba (1934) Javna zahvala. [s.n.], 11. rujna, str 6. Dostupno na: Digitalna zbirka Sveučilišne knjižnice u Splitu [15. srpnja 2024]

Obad, S. (2014) *Dalmacija u novijoj hrvatskoj povijesti i kulturi*. Zadar: Sveučilište u Zadru

Općina Pučišća (2003) *Kolektivna nagrada knjižnici "Hrvatski skup"*. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

Općina Pučišća (2012) *Radovi na uređenju knjižnice "Hrvatski skup"*. Pučišća: Mrežne stranice Općine Pučišća. Dostupno na: https://www.pucisca.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=145%3Aradovi-na-ureenju-knjiznice-qhrvatski-skupq&catid=44%3Aknjiznica&Itemid=92 [9. rujna 2024]

Općina Pučišća (2012) *Vrijedne prinove Zavičajne zbirke Narodne knjižnice "Hrvatski skup"*. Pučišća: Mrežne stranice Općine Pučišća. Dostupno na: https://www.pucisca.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=151%3Avrijedne-prinove-zaviajne-zbirke-narodne-knjiznice-hrvatski-skup-puia&catid=44%3Aknjiznica&Itemid=92 [9. rujna 2024]

Orešković, S. (2024) *Sanja Orešković*. [Facebook] 7. Kolovoza. Dostupno na: <https://www.facebook.com/sanja.oreskovic.5> [16. rujna 2024]

Ostroški, LJ. (ur.) (2016) *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. – Stanovništvo prema ekonomskim obilježjima*. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1585.pdf [2. srpnja 2024]

Ostroški, Lj. (ur.) (2022) *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – Prvi rezultati po naseljima*. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/media/ixpn5qzo/si-1711-popis-stanovnistva-kucanstava-i-stanova-2021-prvi-rezultati-po-naseljima.pdf> [2. srpnja 2024]

Predsjedništvo Skupštine općine Brač (1987) *Podrška kandidaturi za Mjesec Knjige 1988.*, 9. rujna. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

Radić, I. (1988). Prodali i bibliobus. *Slobodna Dalmacija*, 22. listopada, str. 8

Radić, I. (1993). Spomen-ploča prvoj bračkoj čitaonici. *Slobodna Dalmacija*, 28. rujna, str. 11

SIZ za kulturu općine Brač (1987) *Dopis Prosvjetnom saboru Socijalističke Republike Hrvatske povodom Mjeseca knjige 1988*, 9. rujna 1987. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

Skupština općine Brač (1987) *Prosvjetnom saboru SR Hrvatske*, 9. Rujna 1987. Pučišća: Arhiv Narodne knjižnice Hrvatski skup

Stipanov, J. (2015) *Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj – od početaka do današnjih dana*. Zagreb: Školska knjiga

Vrandečić J. (1990) Pučiška čitaonica “Hrvatski skup” u svjetlu preporodnih zbivanja u Dalmaciji. *Mogućnosti*, br. 9-10. Split: Književni krug, str 1003-1011.

Vrandečić, J. (2007) Bračke čitaonice u svom nacionalnom razvoju. U: Šimunović, I. (ur.) *Brački zbornik br 22*. Supetar: Naklada Bošković, str. 259-268.

Vrandečić, J. (2016) Povijest župe Pučišća. U: Vrandečić, J. (ur.) *Spomenica župe sv. Jeronima Pučišća: povodom 450 godina utemeljenja (1566.-2016.)*. Pučišća: Župa sv. Jeronima, str. 21-135

Vrandečić, J. (2018) *Hrvatski skup Pučišća: 150 godina od utemeljenja: 1868-2018*. Pučišća: Narodna knjižnica Hrvatski skup

Vrsalović, D. (1968) Povijest otoka Brača. U: *Brački zbornik br. 6*. Supetar: Savjet za prosvjetu i kulturu općine Brač

Ž., S. (1988) Nove knjižnice, izložbe, književni susreti.... *Školske novine*, 25. listopada, str. 5

Povijest Narodne knjižnice „Hrvatski skup“ u Pučišćima

Sažetak

U ovom radu istražena je povijest Narodne knjižnice Hrvatski skup u Pučišćima od njenih početaka kao Narodne čitaonice 1868. godine preko njene transformacije u Narodnu knjižnicu 120 godina kasnije, pa sve do današnjih dana. S obzirom na društveno-političku važnost osnivanja Narodne čitaonice Hrvatski skup, nužno je bilo navesti i povijesni kontekst u kojem je nastala prva hrvatska čitaonica na otoku Braču i jedna od prvih koju su vođe dalmatinskih narodnjaka osnovale kao svoja uporišta u borbi za hrvatski jezik tijekom Hrvatskog narodnog preporoda u Dalmaciji.

Povijesni kontekst je nužan i za daljnja razdoblja djelovanja Hrvatskog skupa što objašnjava i zašto je u 1920-ima promijenjeno ime u Jugoslavenski skup te zbog čega je u Drugom svjetskom ratu izgubljena vrijedna dokumentacija o djelovanju Hrvatskog skupa.

Novo razdoblje počinje formiranjem Narodne knjižnice 1988. godine i od tada možemo pratiti kontinuirani razvoj i rast Hrvatskog skupa kao repozitorija znanja i kulturnog središta općine Pučišća. U radu se stoga posebno naglašava veliki knjižnični fond i vrijedna Zavičajna (i unutar nje Kamenarska) zbirka, te sve veći broj članova. Naglašavaju se i poteškoće u djelovanju s kojima se Knjižnica već desetljećima bori, ali i vrijedni doprinosi kulturnoj i turističkoj ponudi Pučišća.

Ključne riječi: hrvatski narodni preporod, čitaonica, narodna čitaonica, dnevna soba zajednice, narodna knjižnica, Pučišća

History of the public library „Hrvatski skup“ in Pučišća

Summary

This paper researched the history of the Public Library *Hrvatski skup* (Croatian assembly) in Pučišća, from its beginnings as a National Reading Room in 1868 through its transformation into a Public Library 120 years later, and up to the present day. Considering the socio-political importance of the establishment of the National Reading Room *Hrvatski Skup*, it was necessary to mention the historical context in which the first Croatian reading room on the island of Brač was created and one of the first founded by the leaders of the Dalmatian Peoples Party as their strongholds in the struggle for promotion of Croatian language during the Croatian National Revival in Dalmatia.

The historical context is also necessary for the further periods of activity of the *Hrvatski skup*, which explains why the name was changed to the *Jugoslavenski skup* in the 1920s, and why valuable documentation about the activities of the *Hrvatski skup* was lost during the Second World War.

The new period begins with the establishment of the Public Library in 1988, and since then we can follow the continuous development and growth of the *Hrvatski skup* as a repository of knowledge and the cultural center of the municipality of Pučišća. The work therefore emphasizes the large library fund and the valuable Native collection (with Stonemasonry collection), as well as the growing number of members. The difficulties in work with which the Library has been struggling for decades are also emphasized, as well as the valuable contributions to the cultural and touristic offer of Pučišća.

Key words: croatian national revival, reading room, public reading room, community's living room, public library, Pučišća